

Folyóirat – ismertség, elismertség, indexelés

A tudományos folyóiratok bekerülése a bibliográfiákba és a professzionális indexelő szolgáltatásokba szoros összefüggésben van a hozzáféréssel, az ismertséggel és a tudás terjesztésével. A tudományos indexek minőségi elvárások alapján fogadják be a kiadványokat, illetve maguk is indikátorokat állítanak elő a lapok jellemzőiről, így a hasonló, másodlagos források a folyóiratok tudományos megítélésére, minősítésére és elismerésére is hatással vannak. Hol érdemes indexeltetni, hogyan jelennek meg a tudományos folyóiratok a másodlagos referenciaforrásokban, milyen tulajdonságokat rögzítenek róluk, és hogyan használják fel ezeket az információkat a kutatásértékeléseknél? A cikk ezeket a kérdéseket járja körül néhány bejáródott illetve újabb, bibliometriai fogódzót is nyújtó metaindex áttekintésével és összehasonlításával, specifikusabban a bölcsészeti- és társadalomtudományok problémakörét figyelve.

A folyóiratok szerepe – 350 év hagyománya

A XVII. századig a friss eredmények közlésének írásos műfajai kimerültek a kísérletekről való beszámoló leírásában, a levelezésben és a magánkezdeményezésű nyomtatott dokumentumok terjesztésében. A szerkesztői munka és a lektorálás gyakorlata a kritikai módszer kialakulásával¹ és a tudomány intézményesülésével szoros összefüggésben fejlődött ki és épült be a kiadási eljárásba.²

Az 1665. esztendő jelentős fordulópont a tudományos közlemények kiadástörténetében: Franciaországban, január 5-én hagyta el a nyomdát az első tudományos folyóiratnak tekintett *Journal des Sçavans* (*Denis de Sallo* alapításában, későbbi címe *Journal des Savants*). A lap a viharos történeti időszakokban többször is szünetelt, ám mindannyiszor újraindult, ma modern bölcsészettudományi folyóiratként tartják számon. A francia időszaki kiadvány megalakulását mindössze két hónap elmaradással követte Angliában, a *Royal Society* tudós társaság patronálásával egy másik új nyomtatvány, a *Philosophical Transactions*. Ennek első száma *Henry Oldenburg* szerkesztésében 1665. március 6-án, Londonban jelent meg, füzetei azóta is rendszeresen napvilágot látnak.³ Húsz éves működése után, a terjedelmi növekedés miatt a lap 1886-ban két nagyobb témakörre vált szét: az *A* jelzésű matematikai–fizikai ágazatra és a *B* jelzésű biológiai tematikát befogadó sorozatra. Mára mindkét folyóiratot a kezdetektől digitalizálták és több archívumból is elérhetővé tették az interneten: a *Journal des Sçavans* megtekinthető a

Gallicán és a Persée-n; a *Philosophical Transactions* pedig – a cikkeknek visszamenőlegesen is kiosztott DOI azonosítókkal – a megjelenés 350. évfordulója alkalmából megalakult kutatási program⁴ weboldalán kapott elhelyezést a *Royal Society Publishing* kiadásában, valamint a JSTOR szabadon elérhető gyűjteményi részlegében is megtalálható.⁵ A két sorozat füzetei ezzel szélesebb nyilvánosságot kaptak, mint első megjelenésükkor, a tudományos tudás ösvényeit kitaposó, nyomtatott korszakukban. Ma világszerte elérhetőek és felhasználhatóak a kiadás- és tudománytörténeti tanulmányokhoz.

A két tudományos folyóirat megalapítását az új meglátások és felismerések rögzítésére, megismertetésére, terjesztésére és megőrzésére szolgáló meggyőző és hiteles közlési eszköz megteremtése motiválta. Ezeket a feladatokat mind a mai napig a periodikumok alapfunkcióinak tekintjük.⁶ Mai szemmel különösen jelentősnek tűnik a *Philosophical Transactions* szerkesztéspolitikája, a kiadvány profilját meghatározó testület ugyanis tudós közösség bevonásával – recenzensi véleménnyel, javaslatokkal és jóváhagyással – egybekötött szerkesztési eljárást követelt meg. Ebből a szemléletből eredeztetik a tudományos periodikumok „kapuőr” funkcióját is, nevezetesen azt, hogy a tudós munkáját egy másik tudós is megismeri, aki a kéziratot alapos figyelemmel olvassa el, hogy aztán véleményt fűzzön a tartalmához és – ha szükséges – javaslatokat tegyen a javításhoz, jobbításhoz; a művek megjelentetését pedig egy felhatalmazott testület (szerkesztőség, szerkesztőbizottság) mérlegeli és fogadja el.⁷

A kerek évforduló jó alkalmat ad a *folyóirat* – mint kiadványtípus – és a benne foglalt *cikk* szerepének, valamint a *kiadási modellek* mostanság történő gyökeres átalakulásának elemzésére.⁸ A publikálási folyamatot érő technológiai, finanszírozási, kiadói és kutatópolitikai körülmények korunkban a cikk évszázadokon át szabványosult, hagyományos kereteinek szétfeszítését sejtetik. Ennek ellenére az új eredmények formális és színvonalas publikálása, az eredmények elismert fórumon való nyilvánosságra hozatala valamint bemutatása a teljesítményértékelők és kutatófinanszírozók előtt, ma is változatlanul jelen van, sőt, erősödő követelményegyüttes. A tudományos folyóiratok szerepe továbbra is sokrétű: egyszerre jelenti a kutatási eredmények rögzítésének és igazolásának helyét; kommunikációs csatornát; a szakmai elismerés és legitimitáció megszerzésének, valamint folyamatos megújításának egyik meggyökeresedett eszközét. A folyóiratok *ismertséget* és *elismerést* hoznak, s mindebben kiváló segítők lehetnek az indexelő szolgáltatások és a szaklapok tudományometriai státuszát is feltérképező metaindexek.

Változó környezet – dinamikusabb közlési forma

Sok változás zajlik a folyóiratok kiadása, terjesztése és használata körül amióta az elektronikus webes média meghódította a világot. A *nyílt hozzáférés* kiadási modell egyre nagyobb teret nyer a kutatási alapoknál, az egyetemeken és a tudománypolitikai stratégiákban. Ezt a folyamatot erősíti többek között az *Európai Unió* kutatási és innovációs keretprogramja, a *Horizon 2020* is, amelynek összefoglaló brosúrájába is bekerült a határozott állásfoglalás: „Az eredmények tudományos közleményekben való közzétételekor a kiadványhoz nyílt hozzáférést kell biztosítani.”⁹ A publikációk közlési díját kalkuláló rovatok megjelennek a kutatási pályázatokban, jelezve a tudományfinanszírozás rendszerében zajló átcsoportosítási folyamatokat.

A cikk terjedelmi kötöttségei online környezetben fellazulnak, tartalma ennek folytán is változatos elemekkel gazdagodhat. Az elfogadott és megszerkesztett kézirat elektronikusan általában már a formális publikálást megelőzően olvasható, ezzel is gyorsítva az információáramlást. A szerzők a tudományos közlemények új típusait alkotják meg azzal, hogy a cikk akkurátus dokumentációját nemcsak bibliográfiai és forrásjegyzékszerű utalásokban jelzik, hanem összekapcsolják a digitális térből közvetlenül is elérhető, változatos külső

forrásokkal. Így nemcsak a szövegbe és a közvetlenül a textus köré rendezett ábrázolásokba szőtt mű ismerhető meg, hanem a szisztematikusan kiválasztott dokumentáció, az alátámasztást és a megértést segítő tágabb háttér világa is kitárulkozik. A gazdag média- és információs környezetbe ágyazott dolgozatot nevezik *kiterjesztett publikációnak* (*enhanced publication*), amelyhez a megszo-kott textuális, ábrás és bibliográfiai szakaszokon kívül, dokumentációként vagy szemléltetesképp, terjedelmesebb kiegészítő külső források (adatbankok, nyers adatok, kép, szöveg, hang, multimédia, vizualizációk, archívumok, újmédiás és futtatható alkalmazások) csatlakoznak.¹⁰ Az új dokumentálási módszer egyben számos hivatkozási problémát is felvet, ilyen többek között a dinamikusan frissülő adatok egy adott időpillanatban való rögzítése, statikus állapotra hozása és historikus visszahívásának lehetősége. A keresés ideje szerinti rögzítésre és ennek hozzáférési pontjára azért van szükség, hogy pontosan a felhasznált adathalmaz legyen hivatkozható és, hogy hitelesen lehessen rekonstruálni az írásmű ténylegesen felhasznált ismeretanyagát.¹¹ Ha a közlemények és a kutatási adatok is nyílt hozzáférésűek, változatos módon és széleskörűen hasznosulhatnak – ezek a szempontok megjelennek a kutatástámogatási stratégiákban és programokban is.¹²

A fejlett online kiadói platformok egyre több hasznos funkcióval látják el a formális publikációk környezetét: olvashatóvá válnak a megjelenésre előkészített előzetes verziók,¹³ rugalmasan követhető az intertextuális kapcsolatok, a hivatkozott irodalom, a külső, digitális forrás pedig látványosan is alátámasztja az eredményeket. A használati statisztika és a közösségi alkalmazások becsatolásával naprakészen követhető mások érdeklődése, láthatóvá és mérhetővé válnak a valós forgalom adatai (megtekintés, letöltés, megosztás, könyvjelző, bibliográfia-kezelő rendszer gyűjteményeibe való elmentés, kommentek és sok más egyéb hálózati történés). Az olvasói fogadtatás dinamikája izgalmas, érdekes közegben kísérhető az interneten hagyott nyomok alapján a webometriai és altometriai mutatókkal, de még bizonytalan, mivel forrják ki magukat a w2-es térben érzékelhető adatok, felhasználhatók lesznek-e és hogyan a teljesítményértékelésekben is.¹⁴ Itt érdemes megemlítenünk az *ACUMEN* konzorcium (*Academic Careers Understood through Measurement and Norm*) által 2014-ben közreadott, az európai projektekhez kapcsolódó, sokrétű szempont bevonásával megszerkeszthető portfóliót, amelyben a publikációs összesítéseken és az

indexelő szolgáltatásoknál (*Web of Science – WoS* és *Scopus*) jegyzett idézettségi adatokon kívül helyet kapnak az alternatív bibliometriai impakt-adatok is.¹⁵

A cikkek felkutatását segítik a globális keresők és a szolgáltatásokba beépített egyesített indexek. A letöltés történhet a kiadói platformokról, előfizetett adatbázisokból, repozitóriumokból vagy akár a közösségi helyekről is. A digitális cikkformát mára természetesnek vesszük. Egy sokfunkciós webfelületen megjelenő, az általános keresőmotorokkal is megtalálható folyóiratnak ma már magasabb a presztízse, mint a nyomtatott füzeteknek. Általánosan elterjedt az a vélekedés, hogy az elektronikus „zöldebb” mint a nyomtatott és hogy az e-cikket többen olvassák.¹⁶ A nyílt hozzáférés, az e-tudomány hatása, a feldolgozatlan és feldolgozott adathalmazok becsatolása a cikkbe, a közösségi (új)médiába való beágyazhatóság és a használati adatok láthatósága is változásokat generál a tudományos kommunikációban és a kutató internet-csatornákon való érvényesülésének útjaiban is.¹⁷

A hatásokat vizsgálva *Cope* és *Phillips* megállapítja: a tudományos kommunikáció, azaz a tudás megszerzésének, terjesztésének, a visszajelzések, véleménynyilvánítások küldésének és fogadásának csatornái változatosabbak lettek, újfajta együttműködést segítő eszközök állnak rendelkezésre. Nem mellékesek azok a körülmények sem, hogy a repozitóriumok szélesebb spektrumban fogadják be a médiatípusokat, a szöveg- és adatbányászat révén pedig a kutatók hatalmas anyagot tudnak módszeresen és gyorsan átvizsgálni. Mindez a folyóiratok tartalmára is hatással van, a cikkek óhatatlanul átalakulnak. A folyóiratok változatlanul fontos szerepet játszanak a kutatás elismerésében és a pénzforrások elnyerésében, a minőségi indikátorok megszerzésének és megtartásának pedig nagyobb jelentősége van, mint valaha.¹⁸ A *tudományos minőség* elismerésének kivívása viszont nem kis gondot okoz a csak elektronikusan, nyílt hozzáféréssel megjelenő fiatal folyóiratoknak, esetükben különösen fontos megtalálni annak módját, hogy a tudományértékelésben érdemük szerint vegyék figyelembe őket.¹⁹

Indexelés

Az ismertséggel és elismeréssel szorosan összefügg a folyóiratok jelenléte a különféle nemzetközi és regionális szakbibliográfiákban valamint az indexelő szolgáltatásoknál. A nyilvántartások különféle entitásszintekre terjedhetnek ki, részletes-

ségükben és összetettségükben változók, a céltól és a funkciótól függően más-más adatelemek kerülnek előtérbe.

A jelen cikk kontextusában a folyóiratot tekintem forráskiadványnak, a különféle bibliográfiai (indexelő és referáló) feldolgozásokat pedig másodlagos forrásoknak fogom nevezni.

A tudományos jellegre és a kiadvány minőségére is kiterjedő bibliográfiai feltárás a könyvtári formai feldolgozásból jól ismert, alapvető leíró adatelemek mellett más specifikus jellemzőket is rögzít. Három feltárási szint – más megközelítésből módszer, illetve a létrejött produktum szerint adattártípus – különböztethető meg, attól függően, hogy a feltárás milyen strukturális mélységre törekszik, ezek a következők:

- (1) *Folyóirat-kalauz*, azaz folyóiratcím-szintű nyilvántartás – eredménye a tudományos folyóiratok regisztere, amely a kiadványok leírását kiterjeszti a tudományossági szempontból releváns jellemzőkre is.
- (2) *Cikkszintű index* – a bibliográfiai feldolgozás a folyóirat, évfolyam, füzet, cikk tagolással történik. A módszert a könyvtár- és információtudományban analitikus feltárásnak nevezik. Többlépcsős, hierarchikus bibliográfiai leírási modellt követve készülnek a tartalomjegyzék-mutatók, az indexelő/referáló szolgáltatások, illetve a szakterületi adatbázisok. A folyóirat adatain kívül a teljes vagy válogatott tartalomjegyzék, illetve az ágazat szempontjából releváns cikkeket regisztrálják. Ez utóbbi eredménye a szakbibliográfia, amely nem feltétlenül irányul a szemlézett periodikum teljes tartalmára; nem feltétlenül csak a magfolyóiratokat fedi le és természetesen nem csupán folyóiratcikkek tételeit tartalmazza.
- (3) *Hivatkozás- vagy idézőszintű indexelés* – A folyóiratokhoz kapcsolt cikkek adatain kívül egy harmadik strukturális réteg foglalja magában a közleményekben hivatkozott irodalom meta-információit, azaz a „rejtett” bibliográfia is bekerül a mátrixba, közkeletű néven „citációs” adatbázist eredményezve. Ismeretes, hogy az idézettségi adatokat széleskörűen használják a publikációs hatás kvantitatív mérésében és a tudománymetria más ágazataiban is.

A tudományosságot is figyelő adattárak egy-egy kiadványról jelzik a minőségi kritériumok meglétét azzal a szándékkal, hogy az indikátorok összessége alapján mérlegelni lehessen a színvonalat, az elterjedtséget, a hatást, a szakterületen belül elfog-

lalt pozíciót és a tudományos kommunikációs szerep fontosságát. Több szolgáltatásnál, a szelekció során eleve csak a tudományos kiadás mércéjét megütő, minőségi folyóiratok kerülnek be (WoS, Scopus, ERIH Plus, Hrčak és mások). Ha a gyűjtemény ennél szélesebb körben fogadja be a kiadványcímeket, akkor alapvető fontosságú, hogy szűrni lehessen a különböző jellegű periodikumok csoportjaira, például meg lehessen különböztetni az ismeretterjesztő vagy gyakorlati célú magazinoikat és tájékoztató hírleveleket a tudományos apparátussal felszerelt, új eredményeket először közlő, a szűkebb kutatói közösségnek szánt, lektorált és gondosan megszerkesztett kiadványoktól.

A folyóirat tudományometriai profilját mutatókkal vagy kategóriákba sorolással jelzik, ezek egyúttal minőségi indikátorokat is képviselnek. A kvantitatív mérésekre alkalmas adatbázisokban, valamint a szakértők által, megegyezéssel összeállított kategorizáló listákon való jelenlét önmagában is az elismertség és ismertség jelzője. A bibliometriában úgy tartják, «„sikermutatóként” alkalmazható [...] a folyóirat jegyzettsége, jelenléte a nemzetközi citációs adatbázisokban és listákban.»²⁰ Egy-egy folyóirat többféle szakterület és többféle ország jegyzékére, illetve nemzetközi folyóiratlistára is felkerülhet, ugyanaz a cím a különféle szakterületek és országok szempontjából pedig különböző pozíciójú besorolást is kaphat. Abszolút kategóriák nem állapíthatók meg, „pontos meghatározott cél [...] nélkül értékelés **nem lehetséges.**”²¹

A konszenzussal kialakított besorolás megállapításánál és a tudományosságra vonatkozó adatelemek bejegyzésénél több paramétert vizsgálnak meg, ezek rendszerint a következők:

- formai jellemzők,
- a szerkesztés minősége és az eljárás minőségbiztosítása,
- a szerkesztőbizottság és a szerzők nemzetközi/intézményközi összetétele,
- a tudományos tartalom színvonala,
- a lap stabilitása, rendszeressége,
- technikai kivitelezés és jellemzők, újabban: a metaadatok minősége és arathatósága, a weben aktív azonosítók megléte, nyílt hozzáférés (az online kiadvány esetében),
- indexeltség,
- az elérhető bibliometriai mutatók.

Több olyan adatbázist említhetünk, amelyik célja, hogy egy-egy folyóirat profilját a változatos forrásokból elérhető minősítések kompozitumával árnyalja. Némelyikük egyszerűen csak gyűjti ezeket

az információkat, mások pedig kifejezetten azért jöttek létre, hogy az információkat komplex módon lehessen hasznosítani az értékelési eljárásokban.

„Anyakönyvezés” – alapnyilvántartások

Az új folyóirat bejegyeztetésének állomásai közé tartozik az ISSN jelzet megkérése. Hordozónként (nyomtatott, online) más-más azonosító jár. Az időszaki kiadványok nemzetközi azonosítójának (ISO 3297: 1975; jelenlegi verzió 2007) bevezetése negyven éves hagyományra tekint immár vissza. Az induló folyóirat – legyen az hagyományos vagy elektronikus – bejegyeztetése, nemzetközi ISSN jelzettel történő ellátása alapvető formai követelmény a tudományos számbavételeknél, s ugyanilyen elvárás a nyilvános hozzáférés is. A nyomtatott kiadványok esetében ezt a könyvtári hálózat segíti elő, amelyben kiemelkedő szerepe van a kötelezpéldányokat begyűjtő, hosszú távon megőrző és a kutathatóságot garantáló nemzeti gyűjteményeknek. A nemzeti könyvtár a rendelkezésre bocsátott periodikumot a legalapvetőbb nyilvántartásba – a katalógusba, illetve a nemzeti bibliográfiába veszi fel, a hétköznapi élet más adminisztrációs intézményeihez hasonlóan, mondhatjuk úgy is: anyakönyvezi (törzskönyvezi) az új kiadványokat, így a hasonló intézmények afféle bibliográfiai hiteleshelyként működnek.

A nemzeti bibliográfiák vagy a hasonló funkciójú könyvtári nyilvántartások alapvető referenciaforrásai lehetnek a tudományos folyóiratoknak is (1. ábra). A speciális nézőpont viszont további adatok feljegyzését teszi szükségessé.²² A tudományos jelleg szerint a nemzeti bibliográfiák nem csoportosítanak (ennek megítélése nem tartozik a hatáskörükbe), s nehézség, hogy az elektronikus dokumentumokra vonatkozóan még nem tisztázódtak a kötelezpéldány-elvárások. Számos online változatról²³ vagy újonnan induló nyílt hozzáférésű folyóiratról²⁴ például a magyar nemzeti bibliográfia sem tudósít. Ennek több oka is lehet, amelyek közül a legfontosabb talán az, hogy a bibliográfiába (és a könyvtári katalógusba) általában az a kiadvány nyerhet felvételt, amelynek példányával az intézmény rendelkezik és azt archiválni is tudja. Magyarország vonatkozásában, az *Országos Széchényi Könyvtárban* (OSZK) például a csak online folyóiratok esetében a jelenlegi feldolgozási rend a következő: miután az e-ISSN regisztrálása a nemzetközi adatbázisba megtörtént, az új bejegyzésről a nemzeti központ értesíti az ugyanebben az intézményben működő, az elektronikus folyóiratokat archiváló osztályt, az EPA-t (Elektronikus Periodi-

ka Archívum és Adatbázis).²⁵ Az EPA szerkesztői igyekeznek felkutatni az új kiadványok hálózati helyeit, távoli kiadványként számon tartják a periodikumot akkor is, ha az csak a szerkesztőségi vagy kiadói webhelyen érhető el. Megfelelő kiadói jogi megállapodás esetén megtörténik a lapszámokénti szövegarchiválás és tartalomjegyzékfeldolgozás. Az OSZK katalógusa számára azok az online időszaki kiadványok kerülnek összefoglaló leírással feldolgozásra, amelyeket az EPA archivált. Az OSZK katalógusából negyedévente előállított *Magyar Nemzeti Bibliográfia Új Periodikumok* egyelőre nem közli ezeket a tételeket.²⁶

VEZETÉSTUDOMÁNY	
Hosszú név:	VEZETÉSTUDOMÁNY
Rövid név:	VEZETÉSTUDOMÁNY
ISSN:	0133-0179
Jelleg:	Tudományos
Lektorátság:	Lektorált
Open Access:	Ismeretlen
Predator:	Nem predator
Impakt faktor:	nincs
MTA besorolás:	IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya: B
Hazai/Nem hazai:	Hazai
Megjelenés kezdete:	1976
URL:	http://corvinus-mba.hu/hungarian/vezetestudomany/
Permalink:	http://nektar.oszk.hu/hu/manifestation/1003222
Közlemények száma az MTMT-ben:	1 218
Módosítva:	2015. április 2. 09:57

1. ábra MTMT – Folyóiratok: egy hazai periodikum adatlapja

Forrás: <https://www.mtmt.hu/vezetstudomny>

A nemzetközi ISSN iroda, az e-ISSN-ek kigyűjtésével, egy másik virtuális selyemúton nemzetközi kalauzba (ROAD Directory) irányítja az új, internetről elérhető folyóiratcímeket. Ezt az adattárat az UNESCO Kommunikáció és Információ szakosztálya működteti. A gyarapítás módszere: az ISSN nemzetközi központ nyilvántartásából, valamint több nagyobb adatbázisból (EconLit, PsycInfo, Scopus, Latindex, DOAJ stb., lásd még a későbbiekben) kiszemezgetik a nyílt hozzáférésű folyóiratokat és kereshető rendszerbe gyűjtik.²⁷

Míg egyfelől szembeötlő jelenségként tűnik fel az, hogy számos nyílt hozzáférésű lap kimarad a legalapvetőbb országos nyilvántartásokból, másfelől új kezdeményezések sorozata törekszik a digitális hálózati média periodikumait globálisan vagy regionális gyűjtőkörrel áttekinteni. Speciális, a tudományos nyílt hozzáférésű folyóiratok ügyét előmozdító, nemzeti szolgáltatásokra is van már pél-

da, amelyek egyszerre több funkciót vállalnak fel: bibliográfiai számbavétel, indexelés, tartalom- és aratható metaadat-szolgáltatás, archívum, online kiadói platform. Ilyen komplex rendszer például a horvátországi tudományos folyóiratok elérését biztosító Hrčak portál. Ha viszont kezdetlegesebb webes kivitelű közzétételről van szó – repozitóriumi vagy kiadói platformról elérhető minőségi metaadatok, azonosítók és tartós megőrzés garانتálása nélkül – mind a tartalom hosszú távú archiválása, mind a metaadatok közös keresőrendszerekbe való integrálása kérdésessé válik, így a tudományos kiadványok közé való beszámítás is kétséges marad.

A nemzetközi szabványos könyvtári bibliográfiai leírás és a belőlük építkező adatbázisok sok eleme összhangban van a tudományos paraméterekkel is foglalkozó nyilvántartásokkal, nem terjednek ki viszont azokra a jellemzőkre, amelyek a XXI. századi igényeknek megfelelő bibliometriai szempontokat is lefednek.

Folyóirat-kalauzok – tudományometriai dúsítással

Az általános folyóiratcím-regiszterek (angolul *journal index, registry* vagy *directory*) összefoglaló leírást és azonosító adatokat közölnek a bibliográfiai feltárásban használatos szabványos adatelemekkel. Megközelítésünk szempontjából azoknak a gyűjteményeknek van jelentősége, amelyek az adatok körét kibővítik a tudományos jellegre és a lektorátságra vonatkozó bejegyzésekkel, valamint egyéb más, tudománymenedzselési szempontból releváns információkat is közölnek. Többek között, választ kaphatunk a „Hol van indexelve?” kérdésre is, azaz – reprezentatíván vagy teljesebb körűen – nyomon követhetjük, melyik referáló/indexelő szolgáltatás, szakbibliográfia és kategóriás folyóiratlista jegyzi a címet. Az efféle metaindexekben az adatok típusa és részletessége szolgáltatásonként változik, attól függően, hogy az adatbázist milyen célból hozták létre.

UlrichsWeb

A legismertebb átfogó, az időszaki kiadványok alapadatait, profiljait, indexeltségüket és újabban a teljes szövegű hozzáférést is számon tartó adatbázis az UlrichsWeb. Az előfizetéssel elérhető rendszer folyóiratokat, könyv- és konferencia-kiadvány-sorozatokat, valamint más folytatódó műfajokat regisztrál. A szakírók általában erre a forrásra hivatkoznak, amikor a tudományos folyó-

iratok számáról és az új címek születésének gyarapodási üteméről tesznek kijelentéseket, a „tudományost” általában a „Science”, azaz a természet-, orvosi és műszaki tudományokra vonatkoztatva. Eltérő mennyiségeket közölnek, 2005–2007 táján mintegy 24 000-re teszik a szigorú értelemben vett „tudományos” folyóiratok számát.²⁸

Saját lekérdezéssel, az UlrichsWeb 2015. május 19-én 73 836 lektorált tudományos folyóiratot mutatott ki, az aktív lapok száma 68 663 (Journal, Active, Refereed, Academic/Scholarly beállítások mellett). A magyarországi bejegyzett periodikumok száma a keresés idején 216 volt.

Ez a globális folyóirat-mutató a tudományossághoz kapcsolódó jellemzők között bejegyzi a lektoráltságot, a folyóiratot nyilvántartó indexelő/referáló szolgáltatásokat és szakbibliográfiákat. Követi a publikálási gyakorlat változásait: információt nyújt az online hozzáférésről és annak jellegéről (nyílt hozzáférés, késleltetett, korlátozott), és linkeli a teljes szöveg szolgáltatási helyeit. A frissítéseket részben a kiadók és szerkesztőségek bejelentése alapján végzik. A naprakészen tartás nehézségei a regionális folyóiratok körében már néhány tesztkeresés lefuttatásánál érzékelhetők, a szükséges módosítások sok esetben késnek. Ezek a hiányosságok azonban nem csökkentik az 1932 óta működő index általános jelentőségét: a ma már online keresőfelület korszerű webes megjelenítésű, a figyelt adatelemek köre gazdagodott. Mindezekkel együtt a jelenleg a ProQuest kiadó gondozásában álló adatbázis életképes, modern szolgáltatássá fejlődött, amely értékes információkat tartogat a hajdani és az élő tudományos időszerű kiadványok jelentős hányadáról.

DOAJ

A DOAJ (Directory of Open Access Journals) 2005-től gyűjti a nyílt hozzáférésű tudományos folyóiratokat, az OA-mozgalom térnyerésével egyre ismertebb szolgáltatássá válik. Több mint tízezer címet tart nyilván, amelyből több mint hatezret cikkszinten is indexel, a cikkek száma közelíti a két millióhoz. Az itt regisztrált magyarországi periodikumok száma jelenleg harminckettő.

2014-et megelőzően könnyűszerrel felkerülhettek gyenge kivitelezésű vagy tartalmukban is kétes minőségű kiadványok, amelyek az időközben életbe lépett szigorúbb minőségvizsgálaton már fennakadnak. A hitelesebb tájékoztatás és az adattár minőségének javítása érdekében a kurátorok az

elmúlt év folyamán szigorúbb kritériumokat vezettek be. Korábban a regisztrálást kérő folyóirat képviselőjének mindössze 7 kérdésre kellett kielégítő válasz adnia, hogy a cím felkerülhessen a rendszerbe – most a szerkesztőknek 33 szempontból 55 önellenőrző kérdést kell megválaszolniuk. A kérdőív firtatja a tudományos kiadási eljárást, a nyíltságot, a licenceket, az archiválásról szóló deklaráció közzétételét, a szerzői jogok érvényesülését, a metaadatok meglétét és minőségét, a szabványosságot és az azonosítók alkalmazását.

Az újraértékelésre benyújtott kérelmekre a szigorított elbírálás nagyszámú elutasítással válaszolt,²⁹ ami nem meglepő, ha végigpillantunk a számon kért feltételeken. Az egyik sarkalatos pont a *nyílt hozzáférésű* jelzős szerkezet használatának jogossága: a DOAJ definíciójában nyílt hozzáférésű az a folyóirat, amelyik nem fizeteti meg a kiadványt a használóval, engedélyezi az olvasást, letöltést, másolást, nyomtatást és keresést, valamint a linkelést más cikkekhez. Sok esetben viszont éppen ezek a lényegi mozzanatok maradnak el. Alapvető elvárás a minőségbiztosítási folyamat betartása, a tudományos kiadási eljárás garantálása (szerkesztőbizottság, nyílt bírálati rendszer stb.). A jellemzők között vizsgálják továbbá a fenntartási modellt, a cikkszintű állandó azonosító alkalmazását (DOI – Digital Object Identifier), a szabványos formátumot és az elérhető meta-adatokat; a közlési díj világos közzétételét, az archiválási programot, a teljes szöveg aratásának engedélyezését. Átvilágítják azt is, hogy mennyire nyílt a nyílt hozzáférés a gyakorlatban: fel vannak-e tüntetve a Creative Commons (CC) engedélyek, és azok igazándiból mit engedélyeznek; a Sherpa/ RoMEO rendszerben közzétették-e a repozitóriumi – önarchiválási elveket? További kritikus, a hagyományos publikálási modellel ütköző aspektus a szerzői és a kiadási jogok szerzőnél maradása, átruházás nélküli vagy megengedő érvényesülése.

A felülvizsgálat során a valóban gyökeres üzleti modellváltást és minőségi publikálást gyakorló folyóiratok megkapják a DOAJ tanúsítványt. Erre az elismerésre, minden bizonnyal, jóval kevesebb közlési fórum lesz érdemes, mint ahány címtételt jelenleg a rendszer nyilvántart.

Kategóriás folyóiratlisták

A kvantitatív tudományometriában széleskörűen támaszkodnak a két legismertebb cikk- és idézet-indexelő másodlagos forrásra, a WoS-ra és a Scopus-ra, valamint származékos mérőszámaikra,

a folyóiratok impaktfaktorára (WoS), illetve a Scimago Journal Rank-re (Scopus). Köztudott, hogy számos szakterületen, többnyire a humán- és társadalomtudományos ágazatokban ezek a mutatók nem relevánsak, illetve nem is állnak rendelkezésre komplex, a folyóiratok minősítéséhez felhasználható indexelő szolgáltatások, ezért az értékelésekhez más orientációs pontok és indikátorok bevezetésére történnek kísérletek. A folyóiratok minősítéséhez és a bennük megjelent cikkek elismeréséhez az érintett diszciplínákban a tudományos szervezetek által felállított *kategóriás folyóiratlisták* jelenthetnek támpontot. A listák *szakemberek konszenzuális véleménye alapján* alakulnak ki, a heterogén területi sajátosságoknak, az eltérő kommunikációs szokásoknak és a speciális kívánalmaknak megfelelően. Egy-egy jegyzéken a folyóirat a saját profiljától és pozíciójától függően bekerül a megfelelő, pontértékre váltható periodikumosztályba, a cikk pedig az adott kiadványnak megítélt státusszal vesz részt a teljesítményértékelésben.

Ezt a modellt követi a hazai gyakorlat is, itthon a *Magyar Tudományos Akadémia* osztályainak szakbizottságai gondozzák a követelményrendszerbe beépülő, az egyes szakterületeken releváns nemzetközi és hazai folyóiratok kategóriás listáit.

A kategóriás folyóiratlisták is változatos hatókörűek: kiterjedhetnek vegyesen a nemzetközi és a hazai lapokra is, de korlátozódhatnak valamely szűkebb vagy tágabb régió kiadványaira, ezeken belül pedig szakterületi beosztást és további speciális szempontokat érvényesíthetnek. Az elismerhető publikációs kiadványok mérlegeléséhez gyakran alkalmaznak háromfokozatú skálát (A, B, C-vel jelölve). Szigorúbb elbírálások esetén csak a „magas” rangsorolású nemzetközi és hazai kiadványokat veszik figyelembe. A nem tudományos közönségnek készülő, apparátus nélküli vagy gyakorlatias jellegű további besorolási osztályok (D, E) pedig rendszerint már nem hoznak pontokat a pályázónak.

A folyóiratcsoportok megkülönböztetése nem általános gyakorlat, az MTA II., Filozófiai és Történettudományok Osztálya például nem alkalmaz kategóriás besorolásokat. Ezek helyett egyetlen listát tart fenn, azzal, hogy teljes értékű publikációs helynek tekinti a rokottudományok bizottságai által minősített periodikumokat, művészettörténetterületen pedig „a nemzetközi művészettörténeti szakbibliográfia címlistáján szereplő valamennyi

külföldi szakfolyóiratban megjelent közleményt elismer.”³⁰

A kategóriás listák besorolási szempontjai és rendezőelvei rendkívül változatosak a különböző országokban és szakokban, így ugyanaz a folyóirat eltérő kategóriát képviselhet az egyes ágazati jegyzékeken. A tartalmi és terjesztési szempontokon kívül, perdöntő szokott lenni az anonim lektorálás ténye és/vagy a szerkesztőbizottság összetétele, szakértelme; a hivatkozási apparátus megléte vagy nem jellemző volta. Az MTA IX. Osztály az állam- és jogtudomány területén külön megemlíti, hogy a gyakorlati cél túlsúlya alacsonyabb besorolást von maga után: „Magyarországi folyóiratnál a szerkesztés módja a meghatározó. Eszerint A. kategória az anonim referáló és önálló, független tudományos szerkesztőbizottsággal rendelkező folyóirat; B. kategória az anonim referáló vagy önálló szerkesztőbizottsággal rendelkező folyóirat; C. Kategória az egyéb folyóirat. A merőben gyakorlati igényeket kielégítő folyóirat egy fokozattal alacsonyabb besorolást kap, így D. kategória is lehetséges.”³¹ A Gazdaságtudományi Bizottsága más megfogalmazással csoportosítja a magyar nyelvű folyóiratokat:

- „A: A hazai közgazdasági élet kiemelkedő lapja [...],
- B: Egy terület vezető folyóirata [...],
- C: Egy terület tekintélyes folyóirata [...],
- D: Egyéb figyelembe veendő lapok [...].”³²

Az egyes folyóiratokhoz rendelt besorolások összegyűjtése és rendszeres nyilvántartása újabb feladatot ró a tudományszervezésre, ennek itthoni megnyilvánulása a *Magyar Tudományos Művek Tára* részeként megnyílt *Folyóirat* portál. A nyilvános felületről külön is kereshető adatállomány a rendszer feltöltése során az egyes periodikumokról összegyűlt információkat osztja meg, a folyóiratprofilokon fokozatosan feltöltésre kerülnek az MTA szakbizottságok kategóriás besorolásai is (lásd még a későbbiekben) (1. ábra).

ERIH Plus – az európai referenciaindex

Több tanulmány is megállapította már, hogy a bölcsészeti- és társadalomtudományok XXI. századi eszközökkel történő támogatásához elkelne egy átfogó, a globális és a regionális kutatási területek szakágazatait teljesebben lefedő, nemzetközileg integrált, valamennyi releváns dokumentumtípust elemzően feltáró bibliográfiai rendszer.³³ Az ERIH program ehhez az átfogó koncepcióhoz is kapcsolódik azzal, hogy átfogó tájékoztató forrást

alakít ki az európai kutatásban mérvadó szakfolyóiratokról.

Az *Európai Bölcsészettudományi és Társadalomtudományi Index (European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences – ERIH Plus)* a két, sokszínű terület tudományos folyóiratait gyűjti össze egyetlen adatbázisba. A tudományos igényű és színvonalú lapokat összeíró adatbázis segítséget adhat a kutatóknak ahhoz, hogy tájékozódjanak, hol érdemes publikálniuk, de általánosabban is hozzájárul a térségben folyó színvonalas kutatások globális láthatóságához, és megkönnyíti az európai nyelveken közreadott folyóiratok áttekintését. Csak a folyóiratokat veszi számba, cikkeket nem indexel – ehelyett átlinkel a szerkesztőségi vagy kiadói tartalomjegyzékekhez.

A projekt indítványozója és fenntartója az *Európai Tudományos Alapítvány (European Science Foundation – ESF) Humántudományi Állandó Bizottsága*. Megalapításakor (2001) az ERIH Initial List csak a bölcsészeti területekkel foglalkozott: 2008-ban adták közre a kísérleti listára felkerült folyóiratok jegyzékét, 2011–2012 folyamán váltak ismertté a megújított címlisták. 2014-ben új időszak vette kezdetét a program életében: a rendszer kezelése átkerült a *Norvég Társadalomtudományi Adatszolgáltatáshoz (Norwegian Social Science Data Services – NSD)*, az elnevezés ERIH Plusra módosult, ezzel is jelezve a társadalomtudományi terület felé történt bővítést. Korábban 19 szakterület, most 30 diszciplína szerepel a keresőfelületen.

A kezdeti koncepcióban még az Eurorégióban alkalmazható egységes kategóriarendszer felállítása szerepelt, szakterületenkénti címlistákkal. A csoportosításnál figyelembe vett főbb szempontok: a folyóiratok nemzetközisége; a tudományos színvonal egyenletessége; a szerkesztőség és a szerkesztőbizottság összetétele; a közreműködők és az olvasótábor nemzetközisége; a nem felkért közreműködők jelentkezése iránti nyitottság és fogadási készség; a cikkek kiválasztásának következetessége; a rendszeres, nem késlekedő megjelenés.³⁴

A kezdeti három (A, B, C) kategóriát a revideálás-kor két fő csoport váltotta fel, ezek az *INT* – nemzetközi jellegre utaló és a *NAT* – regionális/nemzeti folyóiratokat gyűjtő kategóriák. A követelményeket megütő fiatal folyóiratok *W* jelöléssel kerülhettek fel a listára. Összefoglalva, a következő rendszer állt fel:

NATIONAL (NAT): a tudományterületen jelentősnek tartott, Európában közreadott kiadvány; meghatározott (nyelvi) területen ismert; alkalmanként idézik a kiadó országon kívül is; célközönsége inkább a hazai tudományos közösség.

INTERNATIONAL (INT): nemzetközileg ismert, jelentős európai vagy azon kívüli kiadvány; jelentős tudományos szerepe van az adott kutatási területeken; világszerte rendszeresen idézik

A nemzetközi besorolás két alcsoportra tagolódott a hatás és a szakterület lefedettsége szempontjából:

INT1 Sub-Category: nemzetközi kiadvány; széles körben ismert és nagy hatású különféle kutatási területeken és a különböző országokban is; rendszeresen idézik világszerte.

INT2 Sub-Category: nemzetközi kiadvány; jelentős ismertséggel és hatással a különféle kutatási területeken és a különböző országokban.

A kiegészítő csoport:

W Category Journals: fiatal folyóirat, első száma a pályázat határidejéhez viszonyítva három éve vagy annál rövidebb ideje jelent meg.

A 2014-ben újjászervezett ERIH Plus kiindulópontja a 2011–2012-es jegyzék volt, amelyről valamennyi, addig bejegyzett folyóirat átkerült az új, norvég adatbázisba. Ezentúl a folyóiratok felvétele nem több évente kiírt pályázati ciklushoz kapcsolódik: a bejelentés bármikor történhet, a kritériumokkal való megfelelés vizsgálatának pozitív eredményét a listára való bejegyzés jelzi.

Az elbírálás módszere is megváltozott: megszűntek a kategóriák, nem működnek a szakterületi bizottságok sem. A normákat a háttérben álló szervezetek (NSD és ESF) közösen alakították ki a korábbi ERIH-ben érvényesített alapelvek, valamint a *Norvég Tudományos Folyóiratok, Sorozatok és Kiadók Regisztere* és a *Norvég Felsőoktatási Intézmények Szövetsége* irányelveivel összhangban.³⁵

A vizsgálat továbbra is kiterjed a kiadás minőségi szempontjaira és a nemzetközi/nemzeti ismérvekre, ez utóbbiak viszont nem kapnak *rangsort* sugalló osztályozási jelzetet. A szerzői gárda szempontjából a folyóiratnak, hogy felvételt nyerjen az ERIH Plusz listára, el kell nyernie a „nemzetközi” (a szerzők kevesebb, mint kétharmada származik ugyanabból az országból) vagy „nemzeti” (az ugyanabban az országban működő szerzők aránya meghaladja a kétharmadot) minősítést. A vízvonalasító a „helyi” (LOCAL) minősítés (a szerzők kétharmadot meghaladóan ugyanabban az intéz-

ményben tevékenykednek) – ezek a lapok már nem képezik az ERIH Plusz gyűjtőkörét.³⁶

Az ERIH bevezető, kísérleti szakaszát sok bíráló érte.³⁷ Többek között felmerült, hogy a kategóriák összemosódnak a rangsorolással, a nemzetköziség úgy értelmezhető, mintha az eleve jobb minőséget jelentene. A dominánsan nemzetközi, A kategóriás folyóirat önmagában vajon mitől „jobb”, mint egy „alacsonyabb rangú”, „kevésbé nemzetközi” B kategóriás lap? A felelős szervezetek a program honlapján kezdettől fogva hangsúlyozták ugyan, hogy önmagukban a besorolások értékítéletek megformálására és bibliometriai célokra nem alkalmasak – a besorolások mégis előítéleteket gerjesztettek, beskatulyázást és valamiféle rangsorolást sugalltak, ez a szemlélet viszont nincs összhangban a bölcsészet- és társadalomtudományos szaklapok természetszerűen kialakult és vállalt missziójával. Mind a nemzetközi, mind a nemzeti nyelvű folyóiratoknak vagy a nagyon szűk területtel foglalkozó kiadványoknak is sajátos küldetésük van a szakterületek tudományos életében, a kategorizálás sértheti a működő közlési mintázatokat, nem kívánt módon befolyásolhatják a támogatókat, akadályokat gördíthet a soknyelvűség és a sokféleség megőrzése elé.³⁸

A kutatás, a kommunikáció és a publikálás heterogenitására tekintettel szélesebb körű európai bibliográfiai rendszer koncepciója is körvonalazódik az ERIH-hel kapcsolatos, 2010-ben született tanulmányban.³⁹ Az ERIH Plusz program kezdeti lépés e koncepció megvalósítása felé: a specifikusabb bibliometriai célokat háttérbe szorítva a tudományossági kritériumokat megütő folyóiratok átfogó, kereshető *bibliográfiai* regiszterének a kialakítása került előtérbe (*bibliographic approach*). Ehhez a maghoz a későbbiekben becsatolhatók a cikk- és hivatkozásszintű adatokat nyilvántartó nemzeti adatbázisok, távlatosan pedig folytatódhat a kiteljesedés a nemzetközi indexek integrálásával. Ezzel a szemlélettel az ERIH Plusz jó eséllyel erősítheti meg a két tudományterület nemzetközi bibliográfiai kutatási infrastruktúráját.⁴⁰

A hivatkozási adatbázisok indexelési kritériumai

Általánosan elterjedt vélekedés, hogy a kereskedelmi forgalomban kapható két ismert nemzetközi citációs index, a Web of Science és a Scopus figyelmé már önmagában is emeli a folyóirat rangját, hiszen ezek a vállalkozások szigorú mércéket alkalmaznak a kiválasztásnál. Alapvetően csak a

Bradford-törvénynek megfelelő, nemzetközi jelentőséggel bíró magfolyóiratokra⁴¹ fókuszálnak. Az indexelt lapok többségére – elsősorban a természettudományok területén – valóban érvényes ez a megállapítás, ám az adatbázisokban akadnak népszerűsítő magazinok és más, a szakmai közvélekedésben kevésbé rangos kiadványnak számító periodikumok is. Ezt magyarázhatja az is, hogy a két adatbázis üzleti vállalkozás, tartalmát az aktuális piac igényei is alakítják, a gazdasági érdekektől távolabb eső tudományos témák felé forduló szakfolyóiratok ugyanakkor kevesebb eséllyel nyerhetnek felvételt. Számos más problémával együtt, ezek a kérdések különösen érzékenyen érinthetik a bölcsészet- és társadalomtudományokat.⁴²

A két említett szolgáltatónál a szélesebb, nemzetközi érdeklődésre számot tartó lapoknak érdemes indexelésre pályázniuk, regionális folyóiratok általában akkor remélhetik a felvételt, ha speciális témakörrel foglalkoznak. A követelmények sorában alapelvárás, hogy a lap kiadása a minőségbiztosítási szempontoknak megfelelően, alkalmazzon – lehetőleg kettős-vak⁴³ – lektorálási rendszert, a megjelenés ne késlekedjen, a Scopus hangsúlyosan kéri a kiadói etikai nyilatkozat meglétét. Figyeli a nemzetközi szempontok érvényesülését: előnyt jelent a cikkek angol nyelvű megjelenése. Az angol nyelvű absztrakt elmaradhatatlan. Jelentős súllyal bír a szerkesztők és a szerkesztőbizottság szakmai tekintélye és nemzetközi összetétele.

A tartalmi és szakmai jellemzők között vizsgálják a folyóirat kiadási politikáját és annak megvalósulását. Itt is egyre jelentősebb szempont az online elérhetőség és a szolgáltatási felület funkcionalitása. Már a néhány éve indult folyóiratoknál is számításhoz veszik a lap rövid idő alatt kivívott „pozícióját” a megpályázott adatbázisban: a cikkek idézettségén kívül a készítő (a szerkesztők, a szerkesztőbizottság és a szerzők) korábbi publikációs és idézettségi eredményeit is figyelembe veszik. Felülvizsgálatkor már nagyobb súllyal esnek latba az idézettségi impaktmutatók a folyóirat, illetve a publikációk arányában és egyéb, más indikátorok is szerepet játszanak.⁴⁴

Regionális térségben: spanyol és portugál közös rendszerek

Latindex

A spanyol és a portugál nyelvi és kulturális területek kiterjedt földrajzi térséget foglalnak el. Megszívott kutatás-fejlesztési törekvéseik ellenére a

nemzetközi indexelőknél mégis aránytalanul alul-reprezentáltak.⁴⁵ A bibliográfiai és mérési igények hatására alapították meg 1995-ben a latin-amerikai tudományos és kulturális folyóiratok jegyzékét, a *Latindexet* (*Indice Latinoamericano de Publicaciones Científicas Seriadadas*). A programnak a *Mexikói Autonóm Nemzeti Egyetem* (*Universidad Nacional Autónoma de México – UNAM*) adott otthont. Csakhamar túllépte a kezdeti latin-amerikai jelleget, 1999-től szélesebb együttműködéssel és feladatkörrel kezdett el működni, regionális információs rendszerként lefedte Latin-Amerika, a Karib-tenger, Spanyolország és Portugália térségeit. A rendszer koncepcióját, a *Latindex* honlapja szerint, három fő célkitűzés alakította⁴⁶:

- 1) átfogó, minden tematikára és a térség minden nyelvére kiterjedő bibliográfiai adattárat működtetni a szakmai folyóiratcímekről és elérhető formátumaikról;
- 2) olyan katalógust létrehozni, amely válogatva, a minőségi elvárásoknak és a tudományos értékeléseknél elismerhető folyóiratokról nyújt információt;
- 3) megalapítani az elektronikus folyóirat-gyűjteményt, amely az ibero-amerikai impresszumú teljes szövegekhez nyújt hozzáférést.

Az alapelvekkel összhangban három rendszer jött létre:

- 1) Az *Adattár* (*Directorio*) 1997-ben nyílt meg, a térség mintegy 30 országának folyóirat-mutatója a legfontosabb bibliográfiai és terjesztési adatokkal. (23 728 tétel az írás időpontjában).
- 2) A *Katalógus* (*Catálogo*) az *Adattár* alrendszeréül 2002-től működik. Azokat a folyóiratokat válogatja le, amelyek megfelelnek a tudományos kiadványokkal szemben támasztható nemzetközi normáknak. Mind a nyomtatott, mind az elektronikus, illetve csak online forrásokat minősíti (8107 cím).
- 3) Az *Elektronikus folyóiratok* tára (*e-Revistas* vagy *Revistas Electrónicas*) a nyomtatott lapok adatbázisához hasonló átfogó bibliográfiai és terjesztési információkat nyújt, jelzi a hozzáférés módját, a honlapok elérhetőségét, a nemzetközi/regionális jelleget. Ha a cím a minősített jegyzéken is fenn van, átveszi a *Katalógus* kritériumait, kibővítve azt az elektronikus megjelenés minőségi elvárásaival (6510 cím).

A közös rendszer működtetéséhez, az adatok egyértelmű kezeléséhez speciális szakmai terminológiai szótárt fejlesztettek. Ennek szókincse érinti a folyóiratok regisztrálásának módszerét és a technikai kifejezéseket is, a szócikkek kapcsolód-

nak a felhasználói felülethez, megjelennek a katalógus adatai között és a rendszert leíró dokumentációban is.⁴⁷

A *Latindex* Katalógus tehát célzottan a tudományértékelési–bibliometriai szempontokat veszi figyelembe, speciálisan is jelzi, hogy a térség folyóiratai milyen mértékben állják ki a minőség próbáját és milyen pozíciót foglalnak el a tudományosság szellemi birodalmában. Az indikátorokat a részt vevő országok nemzetközi megegyezéssel definiálták, munkamegosztásuk szerint pedig minden ország a saját szaklapjait követi és dolgozza fel.

Latindex Katalógus: a folyóirat-profilok adatai

A *Latindex* Katalógus a print változat esetén a folyóiratot 33, online megjelenésnél 36 adatelemmel írja le. Az elemek egy része olyan attribútum, amely könyvtárosi vizsgálattal is megállapítható, másik részük viszont a szakmai közösségek közreműködését feltételezi. A rögzített attribútumok között az elemi könyvészeti alapadatok is szerepelnek, de ott vannak más, az átlagos bibliográfiai leírásokból nem ismert részletek a külső megjelenés sajátosságairól, a szerkesztési elvekről, a kiadási eljárásról és a tartalomról. Az adatelemek egyben indikátorok is, amelyek kompozituma az adott cím kiadványszempontú minőségi erősségeit, gyengeségeit és a normáknak való megfelelés fokozatát is megmutatja, hogy azután eldönthető legyen, eléri-e a közlemény forrása a megkövetelt színvonalat vagy sem, számításba vehető-e vagy sem az értékeléseknél a publikáció.

A kritériumrendszer 8 nélkülözhetetlen alapjellemtől definiál (ezek mindegyike szükséges ahhoz, hogy a cím felvételt nyerjen a katalógusba), 9 feltétel a technikai kivitelezésre vonatkozik, 8 a szerkesztésre és a szerzők összetételére, további 8 pedig a tartalmi jellemzőket írja le. A követelményekkel való tételes megfelelés a külső felületen számozott adatmezőkben, szövegesen, transzparens módon tekinthető át. Itt is alapfeltétel, hogy a folyóirat szerkesztőbizottsággal, szerkesztővel, tudományos munkatársakkal működjön; legyen működő honlapja, ahol ezek az információk elérhetőek (1. adatmező, a továbbiakban csak a mező számát jelzem). Tudományos kiadványról, a rendszer definíciója szerint akkor beszélhetünk – és az akkor kerülhet fel a *Latindex*-re –, ha a benne foglalt tartalomnak legalább 40 százaléka a következő kategóriákba sorolható: eredeti kutatás vagy műszaki cikk, konferenciaelőadás cikke, levél (*letter*) típusú hozzászólás vagy rövid közlemény; ismerte-

tés, újdonság közlése – amellet, hogy a sztenderd tudományos közlési normák is érvényesülnek (2). A külső megjelenés szemszögéből vizsgálják azt az on-line környezetben is rendkívül praktikus, a felhasználót világosan tájékoztató körülményt, hogy a szövegtükrön azonosítható-e a forrás, megjelenik-e a mű bibliográfiai leírása a cikk-kezdő oldalon, az élőfej vagy a lábléc részeként, s ez végig megjelenik-e a közlemény minden oldalán (12, 13). További nem szokványos, de itt deklarált követelmény például az, hogy a kézirat beérkezésének és elfogadásának mindkét dátuma legyen feltüntetve (17). Az auditálás érinti a külső referenci eljárást és a külső szerzők arányát is – hiszen, többek között ezek azok a hangsúlyos elemek, amelyek alapján egy folyóiratot nemzetközi, regionális vagy helyi lapnak tekintenek. A Latindex erre vonatkozó, jóváírható indikátorai a következők:

- Külső szerzők: a szerzőknek legalább a fele a felelős szervezeten vagy intézeten kívüli. Ez alól kivétel lehet, ha az intézet a saját kutatásainak közzétételére hozta létre a közlési fórumot, ezt feltünteteti és a csoport tagjait is megnevezi. A szerzők elköteleződésének (affiliáció, munkahely) feltüntetése is elvárás (22).
- A szerkesztőbizottság összetétele: a szerkesztőbizottság legalább kétharmada külső személy (23).

További, a Latindex-be bejegyzendő sajátosság a tartalomra vonatkozó, sztenderd tudományossági fokmérő, az *eredetiség*: annak megállapítása és jelzése, hogy a folyóirat valóban a nóvumokra fókuszál, és a szerzői utasításban ezt az irányelvet

világosan ki is mondja (29). Figyelmet kap a mellékletek és a függelékek kivitelezése, a közlemény szövegével megegyező nyelv szintén elvárás (30); ugyanígy a kétnyelvű összefoglalók és kulcsszavak megléte is górcső alá kerül (32, 33). Kiemeljük még az on-line környezetre vonatkozó mutatókat, ezek a következők:

- A metaadatok minősége (34);
- A kiadói honlapon van-e keresési lehetőség (lapszámok, címek, szavak, indexek, logikai műveletek stb.) (35);
- Értéknövelt szolgáltatások esetén: beállítható automatikus értesítés, linkek, fórumok, könyvjelzők és hasonló funkciók megléte (36).⁴⁸

Minimum 25 (8 alap és további 17) paraméter kielégítő megléte szükséges ahhoz, hogy egy lap bekerüljön a Latindex nyilvántartásába⁴⁹ (2., 3. ábra.)

A folyóiratcím szintű, tudományértékelési szempontú számbavétel még csak az első lépcsőfokot jelentheti a kutatásszervezés segítségével. A cikkek hozzákapcsolása a rendszerhez további összetett feladatot jelent. A spanyol-portugál térségben létrehozott bibliográfiai és metrikai elemekkel kibővített szolgáltatásokat, amelyek egyben a latin-amerikai régióban született tudományos ismeretek terjesztését is vállalják, a *Portal de Portales Latindex* honlap fogja össze. A háttérben álló intézmények a bibliográfiák építésével és a folyóiratok online hozzáféréseinek összegyűjtésével járulnak hozzá a spanyol és portugál nyelvterületek eredményeinek terjesztéséhez, csatlakozva egyúttal a nyílt hozzáférés mozgalmához is.

Descripción/Description/Descrição	
	<p>Eikón / Imago es una revista académica semestral --editada por el Grupo de Investigación CAPIRE (Colectivo para el Análisis Pluridisciplinar de la Iconografía Religiosa Europea), adscrito al Departamento de Historia del Arte I (Medieval) de la Universidad Complutense de Madrid-- cuyo objetivo es la iconografía en sentido amplio, con una cobertura temática que abarca cualquier época, cultura o país, así como cualquier variante temática, tipológica o disciplinar de la iconografía: religiosa, mitológica, política, musical, fantástica, animalística u otra.</p>
En catálogo.	Características cumplidas/cumpridas/Standards met: 31 Características no cumplidas/Não cumpridas/Standards not met: 5
Folio	23127
Acopio	España
Fecha de Alta	2014-02-25
Fecha de Modificación	2014-02-25
Tipo de Registro	Modificado
Título	Eikón Imago
Título Abreviado	Eikón Imago
País	España
Situación	Vigente

2. ábra Latindex: Az *Eikón = Imago* folyóirat adatlapja

Forrás: <http://www.latindex.unam.mx/buscador/ficRev.html?folio=23127>

Sistema Regional de Información en Línea para Revistas Científicas de América Latina, el Caribe, España y Portugal	
latindex 15 años	
Folio:	23127
Título:	Eikón Imago
País:	España
Frecuencia:	Semestral
Referencia(s):	Vol 2, N, 2, 2013; Vol 2, N, 1, 2013;
Última calificación:	2014-02-25
Características no cumplidas.	CARACTERÍSTICAS ESPAÑOL/PORTUGUÉS
PARAMETROS RELATIVOS A LA GESTIÓN Y LA POLITICA EDITORIAL	
21	Evaluadores externos/Avaliadores externos
23	Apertura editorial/Abertura editorial
24	Servicios de información/serviços de informação
PARAMETROS RELATIVOS EXCLUSIVAMENTE A REVISTAS ELECTRÓNICAS	
34	Metaetiquetas/Meta etiquetas
36	Servicios de valor añadido/Serviços de valor adicionado

3. ábra Latindex: Az *Eikón = Imago* gyengébb pontjai

Forrás: <http://www.latindex.unam.mx/buscador/paraCum.html?tipoR=1&tipo=2&folio=23127>

Többfunkciós szakirodalmi adatbázis: metrika, folyóirat-szolgáltatási felület

A spanyol szakirodalom virtuális elektronikus könyvtára a DIALNET. A dokumentumtípusok szélesebb körét fedi le (cikkek, könyvrészletek, monografikus kiadványok, konferenciakiadványok, értekezések), mintegy 80 adatbázist fog össze egyetlen szolgáltatási pontra, üzemeltetője a La Rioja egyetem Logroñóban. A 2001-ben alapított hálózathoz számos, többségében spanyolországi és latin-amerikai (Argentína, Brazília, Chile) egyetemi és szakkönyvtár, a spanyol nemzeti bibliotéka, valamint további jelentősebb közkönyvtárak is csatlakoztak. Az együttműködő intézmények döntenek arról, hogy melyik folyóiratot tárják fel analitikusan, a feldolgozás is ezekben az intézményekben folyik. Az utóbbi időben történt, nagyobb mértékű fejlesztésnek köszönhetően, újgenerációs keresővel és sokfunkciós platformmal látták el a felületet, a korszerűsödést a módosított név is jelzi (DIALNET Plus). Dinamikusabb lett a keresési folyamat vezérlése és a találati halmazok pontosításának lehetősége. Az adatbázis speciálisabban is kötődik az egyetemi és kutatói világhoz, a minősítésekhez és akkreditációkhoz, az új verzió ugyanis integrálja a folyóirat-besorolásokat: az adatlapokon megjelenik a korábbi, 2012-ben alkalmazott rangsorolás jelzete (Clasificación Integrada de Revistas Científicas – CIRC) és az aktuálisan frissített, katalán minősítési lista besorolása is (CARHUS+).

A CARHUS is felállítja a saját, A, B, C és D betűjellel rendszerét, amelyben A kategóriás lap az lehet, amelyik szerepel legalább az egyik általánosan elterjedt nemzetközi indexelő adatbázisban (WoS, Scopus), vagy amelyeknek a másodlagos források alapján kiszámított láthatósági indexe elegendően magas ahhoz, hogy az e paraméter alapján készült rangsorban a lapok felső 35%-ába bekerüljön. A nemzetköziség/regionális/helyi jelleg, a szerkesztési folyamat és a többi, szokásosan vizsgált sztenderd alapján az itt alkalmazott besorolási rendszer integrálja többek között a másodlagos adatbázisokban való jelenlétet súlyozó index értékét is (Índice Compuesto de Difusión Secundaria – ICDS), ezt egy másik projekt, a MIAR keretében állapítják meg. Az ICDS értékek feltüntetése a különféle adatbázisokban kedvelt adatelem lett, az értékeléseknél is figyelembe veszik (lásd még a későbbiekben).

Néhány példa a DIALNET-ből:

A *Bilingualism: Language and cognition* (ISSN 1366-7289) a Cambridge kiadó angol nyelvű szakfolyóiratának cikkeit az adatbázis rendszeresen indexeli, besorolása a CIRC (2012) szerint *Ex* (*excellent* – kiváló), a legújabb értékelés során A kategóriás lett. A némi feldolgozási elmaradást mutató *Verbum: revue de linguistique* (ISSN 0182-5887) franciaországi, francia nyelvű lap CARHUS+2014 szerinti besorolása is megjelenik a rekordban (D). Az *Anuario de historia del derecho español* spanyolországi, spanyol nyelvű lap a B csoportban szerepel, elektronikusan is elérhető a

rendszeren keresztül (a régebbi évfolyamok szabdon) (4. ábra).

Anuario de historia del derecho español	
	ISSN: 0304-4319
	Beginning: 1924
	Periodicity: Annual
	Country: Spain
	Language: Spanish
	Journal web page ^a
	Author index
	e-Dialnet
	Latindex
Publishers	
Ministerio de Justicia (http://www.mju.es/)	
Boletín Oficial del Estado, BOE (http://www.boe.es)	
Classification	
Legal sciences: Roman law, history and philosophy of law	
Humanities: History	
CIRC: Integrated scientific journals classification	
[B] Group B	
CARHUS+ 2014	
[B] Group B	
Other catalogues	
University Library Network (REBIUN) ^a	
	Journal table of contents
	2014 84
	2013 83
	2012 82
	2011 81
	2010 80
	2008-2009 78-79
	2007 77
	2006 76
	2005 75
	2004 74
	2003 73
	2002 72
	2001 71
	2000 70
	1999 69
	1998 68
	1997 67
	1996 66
	1995 65
	1993-1994 63-64
	1992 62

4. ábra DIALNET: egy folyóirat adatlapja

Forrás:

<http://dialnet.unirioja.es/servlet/revista?codigo=115>

A CARHUS+ táblázatos jegyzék több címmel foglalkozik, erre felkerülnek egyes, a DIALNET-ben egyébként nem indexelt külföldi kiadványok is, így például a magyarországi impresszumú *Verbum: analecta latina* (ISSN 1585-079X) is látszik, profiljának megfelelően a C kategóriába került.

A munkafolyamat során, nyomtatott és elektronikus verziók esetén az elektronikus változat alapján történik a paraméterek vizsgálata. A rendszer gondozói szerkesztőségtől érkező indexelési kérelmet akkor teljesítenek, ha a lapot a Latindex Katalógus bejegyezte, engedélyezett a nyílt hozzáférés, és ha a metaadatok OAI-PMH protokollal begyűjtethetők.

A portál 2004 óta megjelentetést is segít: a saját webes felülettel nem rendelkező folyóiratoknak kiváló lehetőséget nyújt az elektronikus számok elhelyezésére. Internet-technológiai szempontból is korszerű elektronikus kiadvány készítéséhez az alapítvány rendelkezésre bocsátja a Proeditio elektronikus szerkesztőprogramot. A technológiai támogatással és a vele járó új munkamódszer bevezetésével a lap készítői mentesülnek az informatikai problémák megoldásának terhe alól, s nem szükséges foglalkozniuk a műszaki feladatokkal, ehelyett jobban összpontosíthatnak a lényegi szakmai munkára. A keretrendszerrel átláthatóbbá

és egyszerűbbé válnak a belső folyamatok, javul a szabványos, minőségi megjelenés és a hozzáférés, ezzel együtt feltehetően a lap hatása is jelentősebb lesz.⁵⁰

A másodlagos terjesztés katalán mutatója: ICDS

A másodlagos terjesztés katalán fejlesztésű összesített indexe (Índice Compuesto de Difusión Secundaria – ICDS) súlyozott pontrendszerrel fejezi ki azt, hogy milyen mérvű a két terület folyóiratainak bejegyzettsége az indexelő adatbázisokban, a figyelembe vett paraméterek fényében milyen információs elterjedtségi fokozatot érnek el. Az ötlet a barcelonai egyetem könyvtár és információtudományi iskolájából (*School of Library and Information Science University of Barcelona*) származik, a módszert *Christopher Urbano* irányításával egy kutatócsoport dolgozta ki.⁵¹

A pontozás a következő skála szerint történik:

- 3,5 pont jár a folyóiratnak, ha a lapot hivatkozási adatbázis indexeli (WoS, Scopus),
- 3 pontot ér, az alábbi kettő közül egy szempontot érvényesítve, ha:
 - multidiszciplináris indexelő (egy vagy több) adatbázisában kísérik a megjelenést, ide tartoznak a nemzetközi bibliográfiák (Periodical Index Online, az International Bibliography típusú adatbázisok),
 - szakterületi adatbázis (egy vagy több) – ide tartoznak az indexelő/referáló szolgáltatások és a DOAJ.
- 5 pont (3+2) jár akkor, ha az adott folyóirat szerepel egy vagy több szakterületi adatbázisban és egy vagy több multidiszciplináris adatbázisban is.
- 2,5 pont adható, ha a cím csak a regionális tudományos repertóriumokban vagy a Latindexben szerepel, más indexelő/referáló szolgáltatás a lapot nem követi.
- 0,4 pontot ér az, ha a periodikum bibliográfiai adatai és összefoglalói csak a DIALNET-ben találhatóak meg.
- Mindez kiegészül a folyóirat életkora alapján kiszámolt „túlélési” eséllyel, ennek értékét logaritmikus skálán helyezik el.

A módszert adoptálva jött létre a folyóiratok másodlagos információforrásokon keresztüli terjesztését elemző információs mátrix, a MIAR (Matriz de información para la evaluación de revistas). Ez a folyóiratok adatlapjain, a források típusai szerinti csoportosításban, számba veszi a figyelembe vett indexelési forrásokat, és az algoritmus szerint ki-

számítja a másodlagos terjesztési indikátort, amely 0–10-ig terjedő skálán jelzi a szétsugárzás erősségét. Minél magasabb az érték, annál erősebb potenciális szellemi hatáskifejtést feltételezhetünk a mutató mögött.⁵² A repozitóriumi archiválásra való tekintettel pedig a RoMEO (Rights METadata for Open Archiving) színfokozataival (zöld, kék, sárga, szürke) jelzi a lap nyílt hozzáférési politikáját.

A másodlagos terjesztési mutató is természetesen relatív: a figyelembe vett szempontok és módszer, valamint a hozzárendelt indexelő szolgáltatások paramétereinek kompozituma határozza meg a számszerűsített „osztályzatot”. Abszolút érvényeséget – szakágazattól, folyóirat-profiltól és -életkortól függetlenül – ennek az indikátornak sem lehet tulajdonítani.

A MIAR is együttműködéssel készül: új címekeket a kiadók, szerzők és olvasók is beküldhetnek; az észrevételek a javításokhoz, módosításokhoz járulnak hozzá. Az új felvételekre tett ajánlatokat a tagintézmények bírálják el, a tudományossági és

minőségi kritériumok megléte esetén a kiadvány felkerülhet a másodlagos terjesztést elemző indexre. A frissítésekről, ahol erre lehetőség van, automatizmusokkal gondoskodnak. Írásom időpontjában kereken 100 magyarországi folyóirat e módszer szerinti analizálása is megtalálható a mátrixban, a *Könyvtári Figyelő* például 4,477, a *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* (TMT) 6,477 ICDS értékkel szerepel benne (<http://miar.ub.edu/ISSN/0023-3773>; <http://miar.ub.edu/ISSN/0041-3917>), a TMT magasabb diffúzióját a FRANCIS és a PASCAL multidiszciplináris adatbázisokban való jelenléte eredményezi. A címekeknél az évenkénti kiadások mutatói is kísérhetők, így az is látható, ha változás állna be a bejegyzett szétsugárzó vállalkozások érdeklődésében az adott lap iránt, illetve teljesebbé/pontosabbá válna a folyóiratcímhez kapcsolható indexelők katasztere. Szélesen elterjedt, nemzetközi (A, INT) kategóriás lapnál a nemzetközi indexelők fontosabb tudományometriai adatait is átvezetik: az *Acta Linguistica Hungarica* profilján például megjelennek az IF, a h-index és a listás besorolások is (<http://miar.ub.edu/ca/ISSN/1216-8076>) (5. ábra).

ICDS	7.977
AVALUADA A	CIRC: GRUPO A CARHUS2014: A SJR: 0.223, H index: 5 ERIH: , V2011: INT2 ERIHPLUS: found
Enllaç a CATALÈGS 	Catálogo colectivo COPAC (Reino Unido)???, Catálogo colectivo SUDOC (Francia)???, Catálogo colectivo ZDB (Alemania)???, OCLC WorldCat (Mundial)???
Cálculo del ICDS	
Está en una o más bases especializadas o en DOAJ (Linguistic Bibliography, Linguistics & Language Behavior Abstracts, MLA - Modern Language Association Database) pero en ninguna multidisciplinar = +3	
Está en una o más bases de citas WoS/Scopus (Arts and Humanities Citation Index, Scopus, Social Science Citation Index) = +3.5	
Antigüedad = 64 (fecha inicio: 1951)	
Pervivencia: $\log_{10}(30) = 1.477$	
ICDS = 7.977	
ACTA LINGUISTICA HUNGARICA : AN INTERNATIONAL JOURNAL OF LINGUISTICS	
INDEXADA A/AVALUADA A	
▶ WoS / Scopus (3/4)	
▶ Bases de dades especialitzades (3/55)	
▶ Bases de dades multidisciplinars (0/8)	
▶ Sistemes d'avaluació (4/7)	
▶ e-Sumaris (0/1)	

5. ábra MIAR: Az *Acta Linguistica Hungarica* tudományometriai profilja
Forrás: <http://miar.ub.edu/issn/1216-8076>

Ibero-amerikai nyílt hozzáférésű cikkek indexelése, értéknövelt szolgáltatásokkal

„A tudomány, amelyik nem látható, nem létezik” vallja szlogenjében a Red ALyC (*Red de Revistas Científicas de América Latina y El Caribe, España y Portugal*), az ibero-amerikai térség nyílt hozzáférésű tudományos folyóiratainak cikkszínten kereshető elektronikus könyvtára. 2002-ben, a Latindex Katalógussal párhuzamosan indult, sok szerkesztőség a megjelentetésére is ezt a rendszert használja.

A Red ALyC a Latindex követelményrendszerét alkalmazza, kiegészítve azt három további, az elektronikus megjelenésre vonatkozó elemmel. Egyes pontokon valamivel szigorúbb: az eredetiségi követelmény minimuma a cikkek 75 százaléka, ami azt jelenti, hogy a folyóiratban közölt közlemények legalább a háromnegyedének szabványos tudományos dolgozatnak kell lennie ahhoz, hogy a rendszer a lapot befogadja.

A Red ALyC a korszerű technológiának köszönhetően bibliometriai indikátorokat is szolgáltat, hiszen a naplózott közzétételi és használati adatok túlmutatnak a cikkek szokásos bibliográfiai keresésének lehetőségein. Metrikai funkciókat épít be, online felületével hozzájárul a w2-es tudományos közösségi élet fejlesztéséhez, a weben hagyott „lábnyomokból” pedig használati adatokat generál és elemez. A rendszer az ilyen irányú fejlesztésekhez is kiindulópont: új módszerek bevezetésére ad lehetőséget a tudományos kommunikáció jellemzőinek feltárásához, az együttműködési mintázatok felfedéséhez, a szakterületek specifikusságainak megállapításához, a nyílt hozzáférésű publikálás vizsgálatához és más dinamikus elemzésekhez. A rendelkezésre álló adatokból komplex jelentések készülnek a szerkesztőségek, az intézmények és a kutatásfejlesztési szervezetek számára, amelyek egyúttal a régióra jellemző bölcsészet- és társadalomtudományos közlés jellemzőit is megismerhetővé teszik.⁵³

További regionális szolgáltatási hálózat az 1997-től működő, Brazíliából indult kezdeményezés, a SciELO (*Scientific Electronic Library Online*), amelyhez az évek során több ország csatlakozott a saját regionális gyűjteményének megszervezésével. Ez a szolgáltatás tematikájában korlátozottabb, főként az orvostudományokra koncentrál. Tudományometriai mutatókat is integrál, illetve generál a saját adatokból, így jut használatalapú altmetriai információkhoz, amelyek szintén fel-

használhatók riportok készítésére. A rendszer idézettségi indikátorokat is megjelenít. Az országos gyűjtemények a Latindex portálon keresztül integrálódnak több más típusú adatbázissal.⁵⁴

Spanyol humán- és társadalomtudományi metrikai indexek

A bölcsészet- és társadalomtudományos minősített folyóiratok nyilvántartására és terjesztésük felmérésére hozta létre 1996-ban a *Spanyol Nemzeti Kutatási Tanács (Consejo Superior de Investigaciones Científicas – CSIC)*, több társszervezettel együtt a *DICE (Difusión y Calidad Editorial de las Revistas Españolas de Humanidades y Ciencias Sociales y Jurídicas)* adatbázist. A program vezető fejlesztője a publikációs teljesítményértékeléssel foglalkozó kutatócsoport (*Investigación de Evaluación de Publicaciones Científicas – EPUC*), amely elsősorban a bölcsészet- és társadalomtudományos területek közlési szokásait és e területek spanyol publikációs helyzetét mérlegelve, többindikátoros értékelési módszereket kutat.

A kutatócsoport két folyóirat-értékelésre alkalmas platformot hozott létre: az egyik a *RESH (Revistas Españolas de Ciencias Sociales y Humanidades)*, a másik a *DICE (Difusión y Calidad Editorial de las Revistas Españolas de Humanidades y Ciencias Sociales y Jurídicas)*.⁵⁵ Az utóbbi fenntartója az *ANECA* spanyol nemzeti tudományértékelési és akkreditációs iroda (*Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad y Acreditación*), a *RESH (Revistas Españolas de Ciencias Sociales y Humanidades)* pedig a nemzeti K+F+I igényeihez igazodik. Mindkét adatbázis tudományometriai szempontokat is magában foglal és sokféleképp hasznosul. A *DICE* 2012 óta nem frissül, adatait azonban a *RESH* mellett továbbra is felhasználják az eljárásokban.

A továbbfejlesztődő *RESH* három főbb témakörben közvetíti az indikátorokat (társadalom-, bölcsészet-, jogtudomány) és egy vegyes kategóriát is fenntart. Folytatja az *EPUC* megkezdett munkáját a kérdéses szakterületek természetének megfelelő indikátorok kidolgozásában, javaslatokat egyeztetik a *Granadai Egyetemen* folyó, hasonló kutatások eredményeivel. A *RESH* szerepe ebben a közegben az, hogy rögzítse az eddig definiált, követhető és megállapítható indikátorokat, vizsgálhatóvá és átláthatóvá tegye a használók számára. Négyféle módszerből eredő aspektust érvényesít: 1) azonosítja a spanyolországi értékelő szervezetek dokumentumaiban lefektetett kritériumokat, és megmutatja a folyóirat-

ok azokkal való megfelelést; a Latindex rendszer mutatóját is átvezetve, egységes felületen jeleníti meg a megfeleléseket;⁵⁶ 2) tájékoztat a másodlagos elterjedés (diffúzió) mértékéről; 3) rögzíti a konszenzuális, szakmai értékítéletek alapján megállapított, kategóriás listák szerinti besorolást; 4) megállapítja a sajátosan számított impaktmutatót.⁵⁷

A négy szegmens háttérben folyamatos elméleti kutatás, komplex igények, összetett kutatásértékelési struktúra és folyamatos frissítési eljárások húzódik meg.

A RESH mintegy 1340 periodikumról, a fenti szempontoknak megfelelő bontásban közli a rendelkezésre álló adatokat és a súlyozott mutatókat. A szakaszok tartalmát a következőkben röviden részletezzük:

1) Az értékelő szervezetek minőségi indikátorainak és a folyóirat-szerkesztés minőségének Spanyolországban két kutatásértékelő szervezet követelményrendszerére kell tekintettel lenni: az egyik testület a már említett akkreditációs bizottság (ANECA), a másik pedig a minisztériumi hatáskörbe tartozó, kutatásfejlesztési területekért felelős CNEAI (*Comisión Nacional Evaluadora de la Actividad Investigadora*). A RESH feltünteteti a Latindexben kimutatott, a szerkesztési minőségi profilt karakterizáló szempontokat is. A két spanyolországi szervezet követelményrendszerét más-más cél vezérli, ezért nem teljesen egységesek, az értékeléseknél (akkreditáció, előmenetel, kutatási pályázat stb.) más-más hangsúllyal veszik figyelembe a kért indikátorokat. A vizsgált kritériumok és módszerek is különböznek az egyes forrásokban: a CNEAI 21, az ANECA 22, a Latindex 33, illetve elektronikus kiadvány esetén 36 kritériumot vizsgál.⁵⁸ A kapott értékek relatívak, és közvetlenül nem hasonlíthatók össze. A RESH áttekinthetővé teszi az eredményeket, de ennél többet nem is tesz: alapfeladata csak annyiból áll, hogy közvetítse azokat az információkat, amelyeket a döntéshozók feladattól, követelményektől függően alkalmas módon vehetnek figyelembe.⁵⁹

2) Indexelés útján való terjesztés

Spanyolországban 2010-ben végeztek nagyobb léptékű vizsgálatot a szakfolyóiratok tudományos indexeltségéről. A rendszer igyekszik követni az időközben bekövetkezett módosulásokat (például az ERIH Plusz átalakulása) és a frissített információkat átvezetni a nyilvántar-

tásba. Az adatbázis nem terjed ki a spanyolországi publikációkra korlátozódó, rendszeres számbavételi céllal készülő, tartalomjegyzék-jellegű repertóriumokra.⁶⁰

3) Elismertség és presztízs a szakma véleménye alapján

2009-ben nagyszámú egyetemi oktató és kutató kérdőíves megkeresésével szerveztek felmérést a bölcsészet- és társadalomtudományi folyóiratokról. A visszaérkező vélemények összeállításával készült el a szakma értékítéletét reprezentáló integrált folyóiratlista második kiadása (*Clasificación Integrada de Revistas Científicas – CIRC*), amely, a nemzetközi kiadványokkal együtt, összesen több mint húszezer A–C kategóriás címet tartalmaz. A jegyzéket mindkét spanyol értékelő szervezet beépített a saját rendszerébe, a minősítések megjelennek a kapcsolódó adatbázisokban is. Létrejött egy speciális, „fajsúlyt” jelző mutató is: a szakmai minőségi indikátor (*Indicador de Calidad Según Expertos – ICE*). A számítás képlete magában foglalja a rangsorolást és a kérdőívekből ismert címek előfordulásának gyakoriságát az említések arányosításával.⁶¹

4) Impakt

Hivatkozási adatok elemzésével megállapított, összesített, statikus mutató. Forrásadatok híján viszonylag kevés folyóiratot érint: négyszáz spanyol lap hivatkozásainak vizsgálatával és a WoS-ban található spanyol címek idézési adatainak alapján készült, ötéves periódusra vetítve (2005–2009 a társadalomtudományok és jog témakörében, valamint 2004–2008 a bölcsészettudományok esetében)⁶² (6. ábra).

Másodlagos referenciaforrás Magyarországon: MTMT – Folyóiratok

A folyóiratok tudományos profiljait gyűjtő másodlagos forrás itthon is készül a *Magyar Tudományos Művek Tára* mellékleteként (*MTMT honlap. Folyóiratok*). A háttértár az MTMT-ben regisztrált kutatók személyi bibliográfiáin előforduló folyóiratcímeket integrálja és alakítja egységes struktúrában kontrollált állománnyá. A rendszer központi adminisztrátorainak közreműködésével az egyes szaklapokról a legfontosabb azonosító adatok mellett információk kerülnek bejegyzésre a kiadási eljárásáról és a tudományos jellegről. További adatmezők tájékoztatnak a magyarországi gyakorlatban használatos külföldi és hazai referenciaindexekben való

Indicadores							
FILOLOGÍA CLÁSICA (Total revistas: 23)							
 Ir a Inicio							
REVISTA	CRITERIOS DE CALIDAD EDITORIAL				DIFUSIÓN	OPINIÓN EXPERTOS	IMPACTO
	CNEAI	ANECA	LATINDEX		BASES DE DATOS	2009	2004-2008
Anuari de Filologia. Secció D. Studia Graeca et Latina	3	4	19		1	0.12	0
Cuadernos de Filología Clásica. Estudios Griegos e Indoeuropeos	15	18	32	C	3	32.75	0.159
Cuadernos de Filología Clásica. Estudios Griegos e Indoeuropeos (Ed. electrónica)	15	18	34 / 32	C	3	32.75	0.159
Cuadernos de Filología Clásica. Estudios Latinos	17	20	33	C	4	1.41	0.266
Cuadernos de Filología Clásica. Estudios Latinos (Ed. electrónica)	17	20	35 / 33	C	4	1.41	0.266
Emerita. Revista de Lingüística y Filología Clásica	17	20	33 / 35	C	9	62.45	0.257

6. ábra RESH-indikátorok

Forrás: <http://epuc.cchs.csic.es/resh/> >> *Filología Clásica*

jelenlétről. Ezek olyan verifikációs céllal csatolt adatbázisok is lehetnek, amelyek további, akár bibliográfiai természetű, akár a kiadást érintő minőségi információkról tanúskodnak vagy egyéb státuszjelentést tartalmaznak. Ilyen források többek között az UlrichsWeb, a nemzeti vagy más könyvtári katalógus tételéhez kapcsoló állandó URI, valamely tudományos folyóiratportál megfelelő pontja (például a horvát Hrčak) vagy az MTA szakbizottságok folyóiratlistáiról átvezetett besorolás, amely a szerzőket, értékelőket tájékoztatja a hazai tudományos közösségek konszenzusáról (1. ábra).

Az MTMT feltöltésével és a folyóiratok törzslapjainak részletezésével egyúttal pragmatikus töltetű kép alakul ki arról is, hogy a magyar kutatók, közöttük a humán- és társadalomtudományok művelői hányféle szaklapban közölnek, ezek között milyen arányú a lektorált, tudományosnak bejegyzett folyóirat, hányat indexelnek az ismert kereskedelmi adatbázisok (WoS, Scopus), emellett más, ma még feltáratlan vonatkozások is elemezhetővé, összehasonlíthatóvá válnak. Egy rövid kísérlet erejéig vegyük szemügyre például az UlrichsWeb és az MTMT-folyóiratok adatait: a globális regiszter 216 lektorált, tudományos, aktív magyarországi címet jegyez – az MTMT ezzel szemben 870 ugyanilyen szaklapot tart nyilván (2015. május 12-ei állapot). A hazai országos rendszer feltöltésével teljesebb képet kaphatunk mind a külföldi, mind a hazai kiadású folyóiratok valós igénybevételéről és szerepéről a magyarországi kutatók tudományos kommunikációjában.

Regionális folyóiratok hivatkozási adatai

Nyitott kérdés még viszont a regionális szaklapok hivatkozottságának feltárása. Minthogy csak az idézett irodalmat feltáró adatbázisok alkalmasak az idézettségi hatás vizsgálatára, érthető a hivatkozásgyűjtő rendszerek iránti nagy érdeklődés. A két legismertebb citációs adatbázis, amint arra az ibero-amerikai térség helyzetét elemző szerzők is rámutattak, csak gyéren fedi le még a nagyobb nyelvterületek szakirodalmát is. A nemzetközi rendszereknél tapasztalható hiátusok a lefedettségben különösen a nem-angol-nyelvű megjelenést és a sokszínű bölcsészeti- és társadalomtudományokat érintik. Ennek ellensúlyozására több regionális (nemzeti), a folyóiratok rendszeres indexelését végző hivatkozási adatbázis kelt életre például Kínában, Taiwanban, Indiában és Szerbiában.⁶³ Magyarországon is felmerült hasonló, a tudományometriai igényeket kielégítő szolgáltatás megalapítása.⁶⁴

A manuális indexelés alternatíváját nyelvtechnológiai módszerekkel is kutatják, megváltást hozna viszont az, ha a dolgozatok eleve gépi úton kezelhető metaadatokkal felszerelve kerülnének be a digitális világ vérkeringésébe. Egy cikk irodalomjegyzékéből, ha az a metaadatok szempontjából szabványosan tagolt, gépi úton is kinyerhető hivatkozások. A sikeres gépi kinyerésre és adatbázisba való konvertálására nagyobb az esély, ha cikk- és szerzői azonosítók állnak rendelkezésre (DOI, ORCID), és ha bibliográfia-kezelő (hivatkozáskézelő) alkalmazással készül a dolgozat. Számos ilyen szabadon elérhető, fizetős vagy részben

szabad eszköz ismert (Zotero, Mendeley és mások), ám használatuk a humán- és társadalomtudományok művelői körében, tapasztalatunk alapján, részben a változatosabb és bonyolultabb hivatkozási formák okán is, még kevésbé terjedt el. A weben elérhető bibliográfiákat kivonatolja például a CiteSeer^x keresőmotor,⁶⁵ vagy a globális világháló tudományos tartalmát pásztázó és kiadói adatbázisokba is bekukkantó Google Scholar hivatkozáselemző szolgáltatása.⁶⁶ A szerzők és dokumentumok, valamint az idéző szerzők és idéző dokumentumok precíz azonosítása azonban valamennyi szolgáltatásnál alapvető probléma és sok kívánnivalót hagy maga után,⁶⁷ s még nagyobb gondot okoz a folyó szövegekben hivatkozott irodalom adatainak kinyerése szövegbányászati–nyelvtechnológiai módszerekkel.

A hivatkozási adatok nyelvtechnológiai módszerekkel történő kinyerését kutatja a hazai MATRICA (Magyar társadalomtudományi citációs adatbázis) projekt, az eredmények azonban nem túlságosan kecsegtetők: a kifejlesztett nyelvtechnológiai lánc nagy mennyiségű, terjedelmükben és formátumukban is heterogén PDF szövegek esetében 49,2%-os eredménnyel képes működni (Váradi [et al.] 2014).⁶⁸ A projektben részt vevő fejlesztők ésszerű javaslatokat tesznek a folyóirat-készítőknek: „A citációs adatbázis jövőbeli fejlesztése és fenntarthatósága szempontjából jelentős előrelépés lenne, ha az egyes kiadók és szerkesztők olyan metainformációkkal látnák el kiadványaik elektronikus változatát, ami megkönnyíti az automatikus feldolgozást. Még jobb lenne, hogyha ez a formátum egységes lenne az egyes kiadványok között. A Matrica adatbázisba bekerülő cikkek esetében már bármilyen kimeneti formátum előállítható a későbbiekben.”⁶⁹

Összefoglalás

A tudományos folyóiratok indexei maguk is változatosak a rendeltetés, a feldolgozott adatok köre és részletessége, valamint a szolgáltatás jellege szempontjából. Van, amelyik egyszerűen csak számba veszi a tudományossági és kiadási minőségi elvárásoknak megfelelő kiadványokat a nemzetközi tájékoztatás és a lapok ismertségének, terjesztésének növelése céljából (ERIH Plusz); s van, amelyik minőségi tanúsítvánnyal jutalmazza a jól működő metaadatokat, a szerkesztési eljárást és a valódi nyílt hozzáférést (DOAJ). Az általános tájékoztató rendszerek is törekszenek tudomány-metriai elemekkel dúsítani a folyóiratok bibliográfiai

leírásait (UlrichsWeb, ROAD). Az ibero-amerikai térségből bemutatott adatbázisok célzottan az e térségben alkalmazott, a bölcsészet- és társadalomtudományos területekre kidolgozott értékelési eljárásokat hivatottak segíteni a folyóiratok tudományos profiljáról szóló információk rögzítésével (Latindex). A mai technológia a bibliográfiai és bibliometriai funkciók mellett a teljes körű elektronikus megjelenést is támogatja, minek során a valós használat közvetlenül is mérhető almetriai adatokkal. Felhasználásuk újabb értékelési módszerek kidolgozását teszi lehetővé, az eredmények informatívak lehetnek a szerzőknek, szerkesztőségeknek, intézményeknek, a kvantitatív metriai és a kvalitatív módszerek fejlesztőinek és a kutatás-szervezés egyéb résztvevőinek, döntéshozóinak is (DICE, Red ALyC).

A két ágazatban kevésbé volt eddig szokásos másodlagos kataszterek és az azokban közreadott különféle ikonikus mutatók alapján megítélni egy lap rangját és abból következtetni az egyedi cikk színvonalára, ez az eljárás sokakban idegenkedést vált ki. Semmi sem helyettesítheti az olvasást és az így megalapozott értékelést.⁷⁰ Elterjedt gyakorlat viszont a folyóiratok megegyezései, szakmai értéktételek alapján történő kategorizálása, minek során ágazatonkénti vagy regionálisan használt jegyzékek jönnek létre. A kategóriás listák általában a nemzetköziségi, tudományossági és kiadási-minőségi mércéket veszik figyelembe és ezek alapján csoportosítják a lapokat. A másodlagos indexekben ezek a besorolások is megjelenhetnek. A két tudományterület kiadványainak idézettségéről nem rendelkezünk kielégítő adatokkal, s kérdés, a kvantitatív idézetelemzésnek e területeken egyáltalán milyen jelentősége van.⁷¹ A spanyol–portugál szekunder referenciaelemzések magas relevanciával veszik figyelembe a két ismert professzionális indexen való jegyzettségét és az azok alapján kimutatott impaktot (WoS, Scopus), párosítva a regionális térségre megállapított hasonló jellegű értékkel (RESH).

A másodlagos terjesztés indexelésével újabb elemzési módszerrel megállapított indikátor, az *elterjedés* (*diffúzió*) mutatója bukkan fel a folyóiratok profiljain (ICDS a MIAR adatbázisban), s komplex, mindezeket összegző nyilvántartás is készül a spanyol kutatásértékelési-infrastruktúra alapszolgáltatásaként (RESH). A folyóiratok másodlagos referenciaforrása Magyarországon is megnyitotta kapuit az MTMT portálon. A világ számos más országában folyik hasonló törekvés vagy már létre

is jöttek a két terület adatait tudományértékelési szempontból is hasznosítható rendszerek.⁷²

Mindez arról tanúskodik, hogy a szaklapok tudományos jelentőségének szekunder referenciaforrások alapján történő figyelembevételére erős igény mutatkozik, megvalósításuk pedig jelentős erőbefektetéssel folyik. S mivel ezekre a forrásokra erősen támaszkodnak mind a kutatók, mind az értékelők, nem lehet közömbös számunkra az sem, hogy milyen minőségűek – mennyire naprakészek, milyen lefedettségűek – maguk a szekunder források.⁷³ A nemzetközi indexelők hiátusait a regionális indexelő források egészítik ki, ezek együttesen teljesebb fényt vetnek az itt tárgyalt két tág szakterület vonatkozásában a szaklapok összességére és a bennük reprezentált eredményekre.

A folyóiratok körében a digitális fordulat erőteljesen érezteti hatását, ennek folytán megérett a helyzet arra is, hogy a sokasodó elektronikus cikkek közzétételének minőségét képviselő paraméterek bővüljenek olyan elemekkel, mint az internetes objektumazonosító (Digital Object Identifier – DOI), a kiadói körökben alkalmazott kutatói azonosító (Open Researcher and Contributor ID – ORCID), az aratható metaadatok, beleértve a tudományos műben hivatkozott bibliográfiát is. A könyvtár- és információtudományos szakma elsősorban abban érintett, hogy szorgalmazza az ilyen irányú metaadat-áramlást és kezelést. A tárgyalt meta-indexek egyben olyan tájékoztató eszközök megteremtésének útkereséseit hordozzák magukban, amelyekkel a bölcsészet- és társadalomtudományos témákat kutató folyóiratok profiljai a minőségi kiadványok mércéinek viszonylataiban, saját természetüknek megfelelően, közelebbről és mélyebben megismerhetők.

Források

* Az internetről elérhető források és szakirodalom elérhetőségének legutóbbi ellenőrzése, hacsak másképp nincs jelölve, 2015. május 31.

ANECA - National Agency for Quality Assessment and Accreditation <http://www.aneca.es/>

CARHUS+ <http://dialnet.unirioja.es/info/ayuda/carhus>. A külföldi folyóiratokat is befoglaló letölthető teljesebb táblázatok https://boga.agaur.gencat.cat/agaur_boga/AppJava/FlowControl?cmd=RedirectorDocumentsRevistesCmd&view=VCercaRevistesRev&procedencia=CercaRevistes&Submit=Cercar&rev_titol=+Revista+digital+de+iconograf%E

Da+medieval&rev_issn=&rev_ambit=&rev_valoracio=T#op

CIRC – Clasificación Integrada de Revistas Científicas <http://ec3metrics.com/circ/>

CNEAI - Comisión Nacional Evaluadora de la Actividad Investigadora <http://www.mecd.gob.es/ministerio-mecd/organizacion/organismos/cneai/informacion-general.html>

CNEAI kritériumok: Últimos criterios CNEAI (BOE 1/12/2014) = Boletín Oficial del Estado, Núm. 290, 1/12/2014

<http://www.um.es/documents/793464/1180186/BOE-A-2014-12482+Criterios.pdf/0df86967-a62a-4af4-98c2-eaf9549f198f>

CRISTin (Norvégia) – The Research Information System <http://www.cristin.no/english/system/index.html>

DIALNET <http://dialnet.unirioja.es/>

ERIH Plus <https://dbh.nsd.uib.no/publiseringskanaler/erihplus/>

ERIH Plus. Approval procedures https://dbh.nsd.uib.no/publiseringskanaler/erihplus/about/approval_procedures

ERIH Working Group. Towards comprehensive bibliographic coverage of the scholarly literatures in the humanities and social sciences. Report from a working group, September 2010

https://dbh.nsd.uib.no/publiseringskanaler/resources/pdf/ERIH_Report_from_a_working_group.pdf

EPUC – Investigación de Evaluación de Publicaciones Científicas = Evaluation of Scientific Publications Research Group http://humanidades.cchs.csic.es/cchs/epuc/index_en.php

Hrčak (Horvátország) <http://hrcak.srce.hr/>

ICDS – Índice Compuesto de Difusión Secundaria http://www10.gencat.cat/agaur_web/AppJava/castellano/a_info.jsp?contingut=carhus_FAQ_2014

Journal des Sçavans, digitalizált számok, Gallica <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/cb343488023/date>

Journal des Savants, digitalizált számok, Persée <http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/revue/jds>

Latindex <http://www.latindex.unam.mx/>

Latindex Glossary http://www.latindex.unam.mx/documentos/Glosario_Latindex_ing.pdf

MIAR – Matriz de información para la evaluación de revistas = Information Matrix for the Analysis of Journals <http://miar.ub.edu/>

Philosophical Transactions, digitalizált számok 1887-től, JSTORE <http://www.jstor.org>

Philosophical Transactions, digitalizált tartalom 1667-1887, The Royal Society Publishing, honlap
<http://rstl.royalsocietypublishing.org/content/by/year>

Philosophical Transactions, digitalizált tartalom 1887-től
<http://rsta.royalsocietypublishing.org/content/by/year>

Publishing the *Philosophical Transactions*: the economic, social and cultural history of a learned journal, 1665-2015, projekthonlap, támogató: Arts & Humanities Research Council, 2013–2017.
<https://arts.st-andrews.ac.uk/philosophicaltransactions/>

Portal de Portales Latindex
<http://www.latindex.ppl.unam.mx/>

Proeditio – folyóirat-szerkesztését támogató rendszer
http://dialnet.unirioja.es/info/ayuda/edicion_electronica

RESH (Revistas Españolas de Ciencias Sociales y Humanidades)
<http://epuc.cchs.csic.es/resh/>

RESH-indikátorok
http://epuc.cchs.csic.es/resh/sites/default/files/Relacion_indicadores.pdf

ROAD – Directory of Open Access Scholarly Resources
<http://road.isrn.org/>

RoMEO – Rights Metadata for Open archiving
<http://www.sherpa.ac.uk/romeo/>

SciELO – Scientific Electronic Library Online
<http://www.scielo.cl>

UlrichsWeb: Global Serials Directory (előfizetett adatbázis)
<http://ulrichsweb.serialssolutions.com>

Elsevier. Scopus. Content Policy and Selection. Honlap
<http://www.elsevier.com/online-tools/scopus/content-overview#content-policy-and-selection>

Irodalom

ACUMEN Portfolio. Guidelines for Good Evaluation Practice with the ACUMEN Portfolio. ACUMEN Consortium, 2014.

<http://research-acumen.eu/wp-content/uploads/ACUMEN-Guidelines-Portfolio-TOC-document-v13.pdf>

ADAMS, Caralee: Directory of Open Access Journals Introduces New Standards to Help Community Address Quality Concerns = SPARC blogbejegyzés (2015. márc. 5.) Lars Bjørnshauge, a DOAJ igazgató szerkesztőjének (managing editor) nyilatkozatáról
<http://sparc.arl.org/blog/doaj-introduces-new-standards>

AGUIRRE, Marcela – CETTO, Ana María – CÓRDOBA, Saray – FLORES, Ana María – ROMÁN, Adelaida: Calidad editorial y visibilidad de las revistas: La experiencia de Latindex. In: BABINI, Dominique – FRAGA, Jorge (szerk.): CLACSO, Consejo Latino

americano de Ciencias Sociales, Ciudad de Buenos Aires, Argentina, 2006., 103-122. ISBN 987-1183-53-4
Kötet URL:

<http://bibliotecavirtual.clacso.org.ar/ar/libros/secret/babini/Babinintero.pdf>

Tanulmány:
<http://bibliotecavirtual.clacso.org.ar/ar/libros/secret/babini/Aguirre%20Cetto%20Fy%20R.pdf>

AGUADO-LÓPEZ, Eduardo – BECERRIL-GARCÍA, Arianna – ROGEL-SALAZAR, Rosario – GARDUÑO-OROPEZA, Gustavo – ZÚÑIGA-ROCA, María Fernanda – BABINI, Dominique – LÓPEZ-LÓPEZ, Wilson – MELERO, Remedios: Una métrica alternativa y comprehensiva para el análisis de la actividad científica: la metodología redalyc-fractal. Laboratorio de Cienciometría Redalyc-Fractal, Junio 2013 (Cápsulas). Pre-print
<http://ri.uaemex.mx/handle/123456789/242>

ANDERSEN, Hanne [et al.]: Editorial: Journals under threat: A joint response from history of science, technology and medicine editors. = *Social Studies of Science* 39. évf. 1. sz. 1999. p. 6–9.
oi:10.1177/03063127090390010702

BARDI, Alessia – MANGHI, Paolo: Enhanced publications: Data models and information systems. = *LIBER Quarterly*, 23. köt. 4. sz. 2014. p. 240–273.
<http://liber.library.uu.nl/index.php/lq/article/view/8445>

BROWN, David J. – BOULDERSTONE, Richard: The impact of electronic publishing: the future for publishers and librarians. München, Saur, 2008.

CONTRERAS MONTELLANO, Oscar – PUGA Espinosa, C. – BECERRIL-GARCÍA, A. – AGUADO-LÓPEZ, E.: Informe sobre la producción científica de México en revistas iberoamericanas de acceso abierto en Ciencias Sociales, Artes y Humanidades dentro de la base de datos redalyc.org, 2005- 2011. México: Academia Mexicana de las Ciencias, Consejo Mexicano de las Ciencias Sociales, Universidad Autónoma del Estado de México, 2014. ISBN: 978-061-599-171-9
<http://ri.uaemex.mx/handle/123456789/6655>

COPE, Bill – PHILLIPS, Angus: Introduction. In: COPE, Bill – PHILLIPS, Angus (szerk.): The future of academic journals. 2nd ed. Amsterdam: Chandos Publications, 2009. (Chandos information professional series, ISSN 2052-210X) ISBN 978-1-84334-783-5

COSTAS, Rodrigo – CALERO-MEDINA, Clara – WALTMAN, Ludo – WOUTERS, Paul: Development of indicators based on the performance of editorial board members to predict the potential impact of scientific journals, 2013.
https://www.surf.nl/binaries/content/assets/surf/en/knowledgebase/2013/CWTSreport_AVector_20130321.pdf

DI LEO, Jeffrey R.: Falling into rank: How I learned to stop worrying and love journal rankings, = *Journal of Scholarly Publishing* 42. évf. 3. sz. 2011, p. 323–339.

Tematikus blokk részeként: WHEELER, Bonnie (szerk.): Journal 'ranking' issues and the state of the journal in the humanities, p. 323–381.

DUDÁS Anikó: Hivatkozásokra vezérlő kalauz: bölcsészet- és társadalomtudományok. – In: Workshop, 2013. márc. 26–28., Sopron. Budapest: NIIF, 2013. p. 1–15. ISBN 978-963-88335-3-2

<http://nws.niif.hu/ncd2013/docs/ehu/045.pdf>

DUDÁS Anikó: A tudományos kiadási eljárás kéziratválogatásainak terminológiája. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 60. évf. 11-12. sz. 2014. p. 463–479.

http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5832&issue_id=554

DUDÁS Anikó: Tudományos önismeret. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 55. évf. 3. sz. 2008. p. 107–126.

http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=4872&issue_id=491

DUDÁS Anikó: Who are the users and what are their expectations? Humanity and social science researchers' personal bibliographies and the Hungarian national evidence of academic publications and citations. Kézirat. Előadás változata elhagzott: IFLA Setellite Meeting, Bibliography in the Digital Age, Warsawa, 9 August 2012. Ismertetés: DUDÁS Anikó: Bibliográfia a digitális korban: IFLA 2012 elő-konferencia, Varsó = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 60. évf. 2. sz. 2013. p. 90–96.

http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5734&issue_id=545

FLECK, Christian: The Impact Factor fetishism. = European Journal of Sociology 54. évf. 2. sz. 2013. p. 327–356. Összefoglalása magyarul: Wessely Anna: Az impaktfaktor, BUKSZ, 25. évf. 4. sz. 2013. p. 377–380.

GERESTEIN, Danielle van: Quality Open Access market and other initiatives: A comparative analysis. = LIBER Quarterly 24. évf. 4. sz. 2015. p. 162–173.

<http://liber.library.uu.nl/index.php/lq/article/view/9911/10463>

GIELAS, Anna: After 350 years of academic journals it's time to shake things up. = The Guardian, Saturday 4 April 2015

<http://www.theguardian.com/science/political-science/2015/apr/04/after-350-years-of-academic-journals-its-time-to-shake-things-up>

GIMÉNEZ-TOLEDO, Elea – MAÑANA-RODRÍGUEZ, Jorge – DELGADO-LÓPEZ-CÓZAR, Emilio: Quality indicators for scientific journals based on experts' opinion. Submitted on 4 Jul 2013. Preprint arXiv:1307.1271

GÖRÖGH Edit – KĘDZIERSKA, Edyta – KAVALCHUK, Natalia – STEPNIAK, Jolanta – DZIVAK, Jozef; KOŽUCH, Andrej – PEJŠOVÁ, Petra – VYČÍTALOVÁ, Hana: Enhanced publications in V4 countries. In: Conference on Grey Literature and Repositories, Proceedings 2014.

http://repozitar.techlib.cz/record/807/files/idr-807_4.pdf

GRAFTON, Anthony: A lábjegyzet: egy különös történet. Ford. Boros Gábor. Budapest: L'Harmattan: Német-Magyar Filozófiai Társaság, 2011. (Historika; A Német-Magyar Filozófiai Társaság Közleményei, 8.) ISBN 978-963-236-421-6

HAJNAL WARD Judit – BEJARANO, William – DUDÁS Anikó: Tudományos szelfi: szerzői profilok az interneten. = Könyvtári Figyelő 60. évf. 3. sz. 2014. p. 290–304.

Horizon 2020 rövid bemutatása : az Európai Unió kutatási és innovációs keretprogramja. Brüsszel : Európai Bizottság, 2014. ISBN 978-92-79-38921-4

doi:10.2777/81201

http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/sites/horizon2020/files/H2020_HU_KI0213413HUN.pdf

Data Citation Synthesis Group: Joint Declaration of Data Citation Principles. Ed. Martone M. San Diego: FORCE11; 2014

<https://www.force11.org/datacitation>

LARSEN, Peder Olesen – VON INS, Markus: The rate of growth in scientific publication and the decline in coverage provided by Science Citation Index. = Scientometrics 84. évf. 3. sz. 2010. p. 575–603.

MARKÓ Tamás: Adatbázisba kerülnek a magyar szakfolyóiratok cikkeinek hivatkozásai is? MKE 44. Vándorgyűlés, Győr, 2012.

Prezentáció: <http://slideplayer.hu/slide/2208531/>

Video:

[tps://videotorium.hu/hu/recordings/details/5199,Adatbazisba_kerulnek_a_magyar_szakfolyoiratok_cikkeinek_hivatkozasai_is_](https://videotorium.hu/hu/recordings/details/5199,Adatbazisba_kerulnek_a_magyar_szakfolyoiratok_cikkeinek_hivatkozasai_is_)

MARKÓ Tamás: Szigorú elszámolású kaláka: a magyar folyóiratok hivatkozási adatbázisának működési terve. Workshop 2015, Sárospatak

Prezentáció: <http://slideplayer.hu/slide/2887457>

MARTIN, Ben [et. al.]: Towards a bibliometric database for the social sciences and humanities : a European Scoping Project. Research report produced for DFG, ESRC, AHRC, NWO, ANR and ESF. 8 March 2010.

http://www.dfg.de/download/pdf/foerderung/grundlagen_dfg_foerderung/informationen_fachwissenschaften/geisteswissenschaften/esf_report_final_100309.pdf

MOED, Henk F.: Citation analysis in research evaluation. Dordrecht: Springer, 2005. ISBN 1-4020-3713-9

MOED, Henk – LINMANS, Janus – NEDERHOF, Anton – ZUCCALA, Alesia – LÓPEZ ILLESCAS, Carmen – ANEGÓN, Moya: Options for a Comprehensive Database of Research Outputs in Social Sciences and Humanities. Version 6 April 2009. A spanyol vonatkozások: p. 34–38.

http://83.143.5.70/download/pdf/foerderung/grundlagen_dfg_foerderung/informationen_fachwissenschaften/geisteswissenschaften/annex_2_en.pdf

OCHSNER, Michael – HUG, Sven E. – DANIEL, Hans-Dieter: Setting the stage for the assessment of research

quality in the humanities: consolidating the results of four empirical studies. = Zeitschrift für Erziehungswissenschaft 17. évf. 6 Supplement (2014), p. 111–132. doi:10.1007/s11618-014-0576-4

Philosophical Transactions: 350 years of publishing at the royal Society (1665–2015). Kiállítási katalógus <https://royalsociety.org/~media/publishing350/publishing350-exhibition-catalogue.pdf>

PRÖLL, Stefan – RAUBER, Andreas: Asking the right questions: query-based data citation to precisely identify subsets of data. = ERCIM News, 100, January 2015. p. 26–27. <http://ercim-news.ercim.eu/images/stories/EN100/EN100-web.pdf>

RAMOS TORRE, Ramón – CALLEJO, Javier: El español, en las ciencias sociales. In: GARCÍA DELGADO, José Luis [et al.] (szerk.): El español, lengua de comunicación científica. Barcelona: Ariel ; Madrid Fundación Telefónica, 2013. (Valor económico del español. II, Oportunidades y retos; 2), p. 29–96. ISBN 978-84-08-11316-4

RODRÍGUEZ-GAIRÍN, Josep Manuel – SOMOZA-FERNÁNDEZ, Marta – URBANO, Cristóbal: MIAR: hacia un entorno colaborativo de editores, autores y evaluadores de revistas. = El profesional de la información. 20. évf. 5. sz. 2011. p. 589–595. <http://eprints.rclis.org/16145/>

RÓZSA Dávid – LENCSES Ákos: A KSH Könyvtár társadalomtudományi hivatkozásgyűjtő adatbázisa, a Mathias. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 60. évf. 10. sz. 2013. p. 446–449. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5856&issue_id=553

SOÓS Sándor – SCHUBERT András: A tudományos folyóiratok kutatásértékelési célú osztályozási gyakorlatának korszerűsítése az MTMT adattartalmának felhasználásával. MTA KIK Tudománypolitikai és Tudományelemzési Osztály, 2014. április http://www.mtak.szi.iif.hu/docs/jelentesek/TTO_jelentes_MTMT2_D6.pdf

SZALAI László: Adatbázisba kerülnek a magyar szakfolyóiratok cikkeinek hivatkozásai. Networkshop 2015, Sárospatak
Prezentáció: <http://slideplayer.hu/slide/2906719/>

TESTA, Jim: The Thomson Reuters Journal Selection Process. Updated 5-2012. Web of Science. Honlap, <http://wokinfo.com/essays/journal-selection-process/>

VÁRADI Tamás – MITTELHOLCZ Iván – BLÁGA Szabolcs – HARMATI Sebestyén: Magyar társadalomtudományi citációs adatbázis: A MATRICA projekt eredményei. In: TANÁCS Attila – VARGA Viktor – VINCZE Veronika (szerk.): MSZNY 2014. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia, Szeged: JATEPress, 2014. p. 269–276. http://pi.nmdps.net/~kojak/MSZNY2014_press_b5.pdf

ZAHEDI, Zohreh – COSTAS, Rodrigo – WOUTERS, Paul: How well developed are altmetrics? A cross-disciplinary analysis of the presence of 'alternative metrics' in scientific publications. = Scientometrics vol. 101 no 2 2014. p. 1491–1513. DOI 10.1007/s11192-014-1264-0

Hivatkozások és jegyzetek

- ¹ A kritikai módszer kialakulásának története, specifikusabban a történettudományos narratívában, jól követhető Grafton művében.
- ² Chubin – Hackett (1990), p. 9.
- ³ Uo., p. 19, 85.
- ⁴ Publishing the Philosophical Transactions – project-honlap; Philosophical Transactions: 350 years of publishing at the royal Society (1665–2015). Kiállítási katalógus.
- ⁵ A hozzáférési útvonalakat lásd a cikk végén a *Források* szakaszban.
- ⁶ Brown – Boulderstone (2008), p. 103–104.
- ⁷ Chubin – Hackett (1990), p. 20.
- ⁸ Gielas (2015)
- ⁹ Horizon 2020 rövid bemutatása (2014), p. 26.
- ¹⁰ Bardi – Manghi (2014)
- ¹¹ Data Citation Synthesis Group (2014); Pröll – Rauber (2014)
- ¹² Görögh [et al.] (2014), p. [2–5].
- ¹³ Dudás (2014)
- ¹⁴ Zahedi [et al.] (2014)
- ¹⁵ ACUMEN portfolio (2014)
- ¹⁶ Di Leo (2014), p. 335–336.
- ¹⁷ Hajnal Ward [et al.] (2014)
- ¹⁸ Cope – Phillips (2009) p. 7.
- ¹⁹ Costas [et al.] (2013)
- ²⁰ Soós – Schubert (2014), p. 2.
- ²¹ Uo., p. 4.
- ²² Dudás (2012), A tudományos adatbázisokkal való metaadat-kapcsolatok lehetőségei c. szakasz
- ²³ A cikk írásának idején az Országos Széchényi Könyvtár katalógusában például nem szerepelnek a következő e-változatok, amelyeket más indexekben (többek között Directory of Open Access Journals – DOAJ, Index Copernicus) megtalálhatók a kiadó országra keresve: ISSN 1587-2440, ISSN 1788-7119.
- ²⁴ Például: ISSN 2063-7330, ISSN 1027-5207, ISSN 1787-4637

- ²⁵ Gazdag Tiborné (OSZK, Magyar ISSN Nemzeti Központ) személyes közlése
- ²⁶ Tóth Loránd (OSZK, Kurrens Feldolgozó Osztály, osztályvezető) személyes közlése
- ²⁷ Az ISSN–ROAD közötti összefüggések megvilágítását ezúton is köszönöm Gazdag Tibornénak.
- ²⁸ Larsen – Ins (2010), p. 593–595.
- ²⁹ Adams (2015) Lars Bjørnshauge, a DOAJ ügyvezető szerkesztője nyilatkozatáról számol be, miszerint az első felülvizsgálati hullámban, 2014 márciusáig 4100 pályázat érkezett be, közöttük több duplum volt. 700-at elfogadtak, 1100-at visszautasítottak, 2300 elbírálás alatt állt. Egy év leforgása alatt 175 folyóiratot töröltek a DOAJ rendszeréből.
- ³⁰ MTA honlap, II. Osztály, Doktori ügyek, A Művészettörténeti Tudományos Bizottság folyóiratlistája (http://mta.hu/data/cikk/12/13/91/cikk_121391/MTB_folyoiratlista_2013.doc). Az Osztály 2013. február 28-i üléséről készült feljegyzés (18/2013. (II. 28.) sz. osztályhatározat) szerint: „Az Osztály [...] jóváhagyta a tudományos bizottságok folyóiratlistáit azzal a kiegészítéssel, hogy az Osztály egyes bizottságai kölcsönösen elismerik a másik listáján szereplő folyóiratokat teljes értékű publikációs helyként, az Osztály a Magyar Tudományos Akadémia bármely más osztályának hasonló listáján szereplő folyóiratokat elismeri teljes értékű publikációs helyként, az Osztály fenntartja a jogot, hogy bizottságai javaslata alapján a mellékelt listákat módosítsa, valamint a Művészettörténeti Tudományos Bizottság a folyóiratlistákon felül teljes értékű publikációs helyként ismeri el a Getty Institute (Los Angeles) Bibliography of the History of Art (BHA) által tartalmazott periodikumokat is.” (http://mta.hu/data/cikk/12/13/91/cikk_121391/Folyoiratlista_osztalyhatározat.doc)
- ³¹ MTA IX. Osztály, Doktori ügyek, Speciális szakterületi szempontok („09_Specialis_szempontok” feliratnál, http://mta.hu/ix_osztaly_cikkei/doktori-ugyek-121451 p. [3–4.]
- ³² Uo., p. [18.]
- ³³ Martin [et. al.] (2010); Moed [et al.] (2009)
- ³⁴ Dudás (2008), p. 110–111.
- ³⁵ ERIH Plus. About
- ³⁶ ERIH Plus. Approval procedures
- ³⁷ Andersen (1999)
- ³⁸ Uo.
- ³⁹ Martin [et. al.] (2010)
- ⁴⁰ Martin [et. al.] (2010); ERIH Working Group
- ⁴¹ Folyóiratok viszonylag szűk körében publikálják a jelentős új eredmények nagyobbik hányadát. A leg-
- nagyobb koncentráció potenciállal bíró kiadványokat nevezik magfolyóiratoknak – köznapibb megfogalmazásban, ezek azok a lapok, amelyek nélkülözhetetlenek a szakma identitásában és életében. Az indexelő szolgáltatások erre a jelenségre alapozzák a szakterület szempontjából legkompetensebb folyóiratok kiválasztását. Megjegyezzük viszont, hogy a törvényszerűség inkább a reáltudományokra vonatkozatható, a bölcsészet- és társadalomtudományokban más publikációs szokások dominálnak, így a folyóiratok mag-periféria megoszlásáról is kevésbé vagy egyáltalán nem beszélhetünk, márcsak azért sem, mert a publikációk jelentős hányada nem folyóirat-közlemény. Hasonlóképp, bármely más, regionális témákkal és szűkebb érdeklődési körre számító szakfolyóirat gyengébb eséllyel kerülhet a két ismert indexelő látókörébe. L. hozzá Martin [et al.] (2010); Moed (2005), p. 42–45, 110.
- ⁴² Fleck (2013)
- ⁴³ Kettős-vak lektorálás vagy referálás (double blind review): a cikk szerzője vagy szerzői és a szaklektorok kiléte egymás előtt ismeretlen.
- ⁴⁴ Testa (2012); Elsevier. Scopus. Content Policy and Selection; Porosz Péter, az Elsevier magyarországi képviselőjének tájékoztatója a KATALIS-en, 2015. jan. 7.
- ⁴⁵ Ramos – Callejo (2013), p. 79–90.
- ⁴⁶ Aguirre [et al.] (2006); Latindex honlap
- ⁴⁷ Latindex glossary
- ⁴⁸ Latindex honlap; Aguirre [et al.] (2006)
- ⁴⁹ Latindex honlap
- ⁵⁰ Proeditio honlap
- ⁵¹ ICDS honlap
- ⁵² Rodríguez-Gairín [et al.] (2011)
- ⁵³ Aquado-López [et. al.] (2013); Contreras Montellano [et. al.] (2014); RedALyC honlap
- ⁵⁴ Portal de Portales Latindex
- ⁵⁵ A spanyol kutatásértékelési rendszerek és adatbázisok között nem könnyű eligazodni, személyes megkeresésemre a CSIC fiatal kutatója, Jorge Mañana Rodríguez készségesen segített a részletek tisztázásában, az itt következő szakasz ezeket az információkat is magukban foglalják.
- ⁵⁶ RESH-indikátorok
- ⁵⁷ RESH-honlap
- ⁵⁸ RESH-indikátorok
- ⁵⁹ RESH-honlap
- ⁶⁰ Uo.
- ⁶¹ Giménez-Toledo [et al.] (2013); CIRC honlap

- ⁶² RESH-honlap
⁶³ Dudás 2013, p. 6.
⁶⁴ Markó (2012 és 2015); Szalai (2015); Rózsa – Lencsés (2013)
⁶⁵ CieSeer <http://csxstatic.ist.psu.edu/about>
⁶⁶ Google Scholar <https://scholar.google.com/>
⁶⁷ Hajnal Ward [et al.] (2014)
⁶⁸ Váradi – Mittelholcz – Blága – Harmati (2015), p. 272.
⁶⁹ Uo.
⁷⁰ Di Leo (2011), p. 323, 327.
⁷¹ Ochsner [et al.] (2014),
⁷² Uo.; Dudás (2013); Martin [et al.] (2010)
⁷³ Az interneten keresgélve számos indexelő hamisítványra lehet bukkanni. Ezek silány metaadatfeldolgozást, kevés indexelt címet, nagy feldolgozási lemaradást, nem működő hivatkozásokat vagy félrevezető információkat vezetnek fel. Néhány ismertető-

jegy: ígéretes honlapszöveg – silány produktum; ígéretes honlapszöveg – nincs impresszum; tudósok rangsorolását ígérő honlap – menüpontjai félrevezetnek (pl. „felnőtt” magazinokhoz linkelnek); az ismert adatbázisok nevére a megtévesztésig hasonlító elnevezés, „impaktfaktor” szolgáltatásokkal; tudományos és minőségi kritériumok alapján való beválogatást hirdet – kétes minőségű folyóiratokat indexel, minimálisan sem elegendő metaadatokkal, rendszertelenül.

Beérkezett: 2015. VI. 2-án.

Dudás Anikó

a Pázmány Péter Katolikus Egyetem tudományszervezési referense.

E-mail: dudas.aniko@btk.ppke.hu

2015. augusztus 20-i kitüntetések

Állami kitüntetéseket és szakmai díjakat adott át Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere 2015. augusztus 20-a alkalmából a Pesti Vigadóban.

Magas színvonalú munkájáért Magyar Érdemrend Lovagkereszt polgári tagozat kitüntetésben részesült: **Dr. Virágos Márta**, a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtárának főigazgató-helyettese.

Könyvtári szakterületen hosszabb időn át végzett kiemelkedő teljesítménye elismeréseként Szinnyei József-díjban részesült:

Laki-Lukács László, könyvtáros, helytörténeti kutató, néprajzi gyűjtő, vázonszöveg,
Szilágyiné dr. Bánfi Szilvia, az Országos Széchényi Könyvtár tudományos kutatója,
Strasser Mihályné, az Óbudai Egyetem Könyvtárának könyvtárigazgatója,
Várterész Cecília, a debreceni Méliusz Juhász Péter Könyvtár igazgatóhelyettese.

/Forrás: katalist/

A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás szerkesztősége gratulál a kitüntetetteknek!